

ГРОМАДСЬКА ДУМКА ПРО ПРАВОТВОРЕННЯ

У НОМЕРІ:

- **ІНФОРМАТИЗАЦІЯ**

- ∨ *Питання інформатизації судів та впровадження електронного судочинства в Україні*

- ∨ *Законодавчі новації в регулюванні ринку електронних комунікацій*

- **ПРАВА ЛЮДИНИ**

- ∨ *Зміни у законодавстві України щодо заборони проявів сексизму*

№ 2 (207) ЛЮТИЙ 2021

**ГРОМАДСЬКА ДУМКА
ПРО ПРАВОТВОРЕННЯ**

№ 2 (207) 2021

Інформаційно-аналітичний бюлетень
на базі оперативних матеріалів

Додаток до журналу
«УКРАЇНА: ПОДІЇ, ФАКТИ, КОМЕНТАРІ»

Засновники:

Національна бібліотека України
імені В. І. Вернадського
Національна юридична бібліотека

Головний редактор

Ю. Половинчак

Редакційна колегія:

Н. Іванова (відповідальна за випуск), Т. Дубас,
Ю. Калініна-Симончук

Заснований у 2011 році
Видається двічі на місяць

Передрук – тільки з дозволу редакції

З повнотекстовою версією видання можна
ознайомитись на сайті

Центру досліджень соціальних комунікацій
nbuviar.gov.ua

ЗМІСТ

АКТУАЛЬНА ПОДІЯ

Глава держави підписав закон щодо усунення
колізії в питанні призначення та звільнення
членів Наглядової ради НСТУ 3
Кабінет Міністрів України, НКРЕКП,
«Нафтогаз» та міські голови міст підписали
Меморандум щодо врегулювання
проблемних питань у постачанні тепла
та гарячої води українцям..... 3

АНАЛІТИЧНИЙ РАКУРС

Хилько М.

Актуалізація питання інформатизації
судів та впровадження електронного
судочинства в Україні 4
Закірова С.

Законодавчі новації в регулюванні ринку
електронних комунікацій: переваги
та ризики для операторів
і користувачів послуг 10
Аулін О.

Зміни у законодавстві України
щодо заборони проявів сексизму 20

ЩОДЕННИК БЛОГЕРА * 23

АКТУАЛЬНА ПОДІЯ

Глава держави підписав закон щодо усунення колізії в питанні призначення та звільнення членів Наглядової ради НСТУ

Президент В. Зеленський підписав Закон України «Про внесення змін до статті 8 Закону України “Про суспільне телебачення і радіомовлення України” щодо усунення колізії в питанні призначення та звільнення членів Наглядової ради Національної суспільної телерадіокомпанії України депутатськими фракціями і групами» № 1166-IX, який Верховна Рада України ухвалила 2 лютого 2021 р.

Цей документ усуває колізію в питанні призначення та звільнення членів Наглядової ради НСТУ депутатськими фракціями та групами.

Законом встановлено, що строк повноважень членів Наглядової ради НСТУ становить п’ять років з моменту офіційного оприлюднення відповідного рішення Національною радою України з питань телебачення і радіомовлення.

У разі дострокового припинення повноважень члена Наглядової ради НСТУ, обраного від депутатської фракції чи групи, така фракція чи група, якщо вона не розформована, ухвалює рішення про делегування нового члена Наглядової ради на строк, що залишився до закінчення повноважень члена Наглядової ради, який достроково припинив роботу.

Депутатські фракції чи групи не можуть обирати членів Наглядової ради НСТУ, якщо до проведення виборів нового складу Верховної Ради України залишилось менш, ніж 180 днів.

Закон набирає чинності на наступний день після його опублікування (*Офіційний вебпортал парламенту України* (<https://www.president.gov.ua/news/glava-derzhavi-pidpisav-zakon-shodo-usunennya-koliziyi-v-pit-66445>)). – 2021. – 10.02).

Кабінет Міністрів України, НКРЕКП, «Нафтогаз» та міські голови міст підписали Меморандум щодо врегулювання проблемних питань у постачанні тепла та гарячої води українцям

Зініціативи Президента України В. Зеленського підписано Меморандум про взаєморозуміння щодо врегулювання проблемних питань у сфері централізованого постачання теплової енергії та постачання гарячої води громадянам України, що забезпечить стале проходження цього опалювального сезону та підготовку до наступного.

Меморандум укладено між Кабінетом Міністрів України в особі міністра розвитку громад та територій О. Чернишова та першого заступника міністра енергетики Ю. Вітренка, Національною комісією, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг, НАК «Нафтогаз України» і міськими головами українських міст. Це рішення підтримали всі міські голови.

Документ був підписаний у присутності Прем’єр-міністра України Д. Шмигала, заступника керівника Офісу Президента К. Тимошенка.

Від міських голів його підписали міський голова Житомира С. Сухомлин, очільник Києва В. Кличко, міський голова Одеси Г. Труханов, міський голова Бучі А. Федорук. За допомогою відеозв’язку на заході були присутні міський голова Дніпра Б. Філатов, очільник Львова А. Садовий та міський голова Маріуполя В. Бойченко.

«Дуже важливо сьогодні, що ми досягли компромісу. Незалежно від політичних поглядів та партійної приналежності, вдалося об’єднати зусилля і уряду, й Офісу Президента, і мерів, щоб досягти спільного результату для наших

людей», – зазначив міський голова Дніпра Б. Філатов.

Міський голова Одеси Г. Труханов наголосив, що вперше відбувається такий прозорий та відвертий діалог між центральною владою й місцевим самоврядуванням, і це дає важливі результати для громадян України.

Згідно з підписаним документом, до кінця опалювального сезону 2020–2021 рр. українці безперебійно отримуватимуть опалення. Вартість послуги постачання теплової енергії та гарячої води у багатоквартирні будинки протягом нинішнього опалювального сезону не зміниться.

«На виконання завдання Глави держави із забезпечення належного проходження опалювального сезону та недопущення збільшення тарифного навантаження на українських громадян відповідні органи центральної влади спільно з представниками місцевого самоврядування знайшли конструктивне рішення. Завдяки йому українці будуть взимку з теплом і гарячою водою без зайвого навантаження на їхні сімейні

бюджети», – зазначив заступник керівника Офісу Президента К. Тимошенко.

Меморандум також передбачає, що теплопостачальні підприємства гарантовано отримуватимуть газ для виробництва тепла та постачання його у домівки громадян упродовж усього опалювального періоду 2020–2021 рр. Для цих підприємств передбачені відстрочка оплати за природний газ та компенсація різниці між ринковою ціною природного газу та ціною, врахованою в тарифах за тепло.

Уряд гарантує, що фінансування компенсацій для підприємств теплопостачання не перекладатимуть на органи місцевого самоврядування.

«Нафтогаз України» розробить та запровадить до 1 вересня 2021 р. довгострокові цінові пропозиції для забезпечення сталого рівня цін на природний газ для підприємств теплопостачання. Це дасть змогу уникнути цінових коливань протягом опалювального сезону 2021–2022 рр. (*Офіційний вебпортал парламенту України* (<https://www.president.gov.ua/news/kabinet-ministriv-ukrayini-nkrekp-naftogaz-ta-meri-mist-pidp-66433>). – 2021. – 9.02).

АНАЛІТИЧНИЙ РАКУРС

М. Хилько, канд. філос. наук, ст. наук. співроб. ФПУ НБУВ

Актуалізація питання інформатизації судів та впровадження електронного судочинства в Україні

Пандемія COVID-19 актуалізувала питання впровадження в Україні електронного судочинства, яке мінімізує необхідність офлайн спілкування і відповідно – зменшує ризики поширення коронавірусу. Уже навесні 2020 р. українські суди почали розглядати справи з використанням дистанційних методів, у т.ч. у режимі онлайн відеоконференцій. Одними з перших засідання в режимі відеоконференції розпочали проводити колегія Сьомого апеляційного адміністративного суду (м. Вінниця), а також Дніпропетровський окружний адмінсуд. Такі онлайн-засідання процесуально відповідають нормам кодексу адміністративного судочинства, а особи учас-

ників встановлюються за надісланими копіями документів, засвідченими електронними цифровими підписами. Отже, після майже десятиліття процесів інформатизації судів Україна перейшла до впровадження повноцінної системи електронного судочинства.

Слід відзначити, що впровадження інформаційних технологій у судову діяльність має дві основні складові, які не є тотожними: інформатизація судів та власне електронне судочинство. Інформатизація судів передбачає автоматизацію певних рутинних процесів і підвищення ефективності діяльності суду шляхом використання інформаційних технологій – йдеться про об'єднання судів у

єдину комп'ютерну мережу, автоматизацію судового діловодства, аудіо- і відеозапис судових процесів, публікацію в інтернеті судових рішень тощо. Електронне судочинство ж передбачає використання інформаційних технологій саме як інструменту вчинення процесуальних дій, зокрема, йдеться про проведення судових засідань за допомогою відеоконференцій, рух справ з одного суду до іншого в електронній формі, подання в електронному вигляді позовів і реєстрація заяв, надсилання за допомогою електронної пошти судових сповіщень тощо. При цьому, очевидно, що без інформатизації судів електронне судочинство функціонувати не може.

Положення про автоматизовану систему документообігу суду (АСДС) було вперше затверджене рішенням Ради суддів України від 26 листопада 2010 р. (станом на сьогодні чинна редакція цього документа від 17 липня 2020 р.). Цим Положенням АСДС визначено як сукупність комп'ютерних програм і відповідних програмно-апаратних комплексів, що входять до складу Єдиної судової інформаційної системи, та забезпечують виконання завдань, визначених Положенням, у т.ч. таких як: функціонування документообігу суду та органів системи правосуддя; обмін інформацією між ними та з іншими органами державної влади; обмін з єдиною централізованою базою даних судової влади; оприлюднення інформації за допомогою офіційного вебпорталу судової влади України; захист інформації від несанкціонованого доступу тощо.

Правове регулювання відносин, пов'язаних із функціонуванням автоматизованої системи документообігу суду, здійснюється Положенням про АСДС у т.ч. відповідно до законів України: «Про електронні документи та електронний документообіг» (прийнятий у 2003 р., остання редакція 2017 р.), «Про інформацію» (1992 р., остання редакція 2020 р.), «Про доступ до судових рішень» (2006 р., остання редакція 2020 р.), «Про захист інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах» (1994 р., остання редакція 2020 р.), «Про захист персональних даних» (2010 р., остання редакція 2020 р.).

Положення про АСДС регулює особливості функціонування автоматизованої системи; функціональні обов'язки та права користувачів; реєстрацію вхідної і вихідної кореспонденції та етапів її руху; повноваження зборів суддів щодо здійснення автоматизованого розподілу судових справ між суддями; автоматизований розподіл судових справ між суддями; автоматизоване визначення присяжних; обмін електронними документами між судом, органами системи правосуддя, фізичними особами та учасниками судового процесу; діяльність єдиного контакт-центру судової влади; внесення до автоматизованої системи дати набрання та втрати судовим рішенням законної сили; надання інформації на вебпорталі та на сайтах судів; централізоване зберігання процесуальних та інших документів, виготовлених у судах; інформаційну взаємодію з іншими інформаційними системами; підготовку та оприлюднення статистичних даних щодо роботи судів та органів системи правосуддя; забезпечення безпеки автоматизованої системи та моніторинг її функціонування.

Запровадження елементів електронного судочинства в Україні відбувалося поступово. Так, з 2013 р. в місцевих та апеляційних судах загальної юрисдикції було запроваджено порядок обміну електронними документами між судом та учасниками процесу в частині надсилання судом таким учасникам процесуальних документів в електронному вигляді разом із документами в паперовому вигляді. З 2016 р. у Вищому господарському суді України при поданні документів з'явилась можливість використовувати електронну систему IGov для подання документів в електронному вигляді за допомогою електронного цифрового підпису.

Створення Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи (ЄСІТС) стало можливим після ухвалення 3 жовтня 2017 р. Закону України «Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів», що містить багато нововведень,

спрямованих на реалізацію ідеї електронного судочинства. Згідно закону, процесуальні та інші документи можуть подаватися, а процесуальні дії вчинятися в електронній формі за допомогою Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи з використанням електронного цифрового підпису. При цьому зазначено, що реєстрація осіб в ЄСІТС не позбавляє їх права подавати до суду документи в паперовому вигляді, але процесуальні й інші документи та докази в паперовій формі не пізніше, ніж за три дні з дня їх надходження до суду будуть переводитися в електронну форму і долучатися до матеріалів електронної судової справи. Таким чином, на суди було покладено обов'язок сканувати паперові процесуальні та інші подані документи і зберігати їх в електронному вигляді.

Із використанням ЄСІТС також викладаються в електронній формі виконавчі документи з електронним цифровим підписом судді. Упродовж п'яти днів після набрання судовим рішенням законної сили виконавчий документ вноситься до Єдиного державного реєстру виконавчих документів, а його копія надсилається стягувачу на його електронну адресу або рекомендованим чи цінним листом. Важливим нововведенням стало і запровадження поняття електронних доказів – засвідченої електронним цифровим підписом інформації в електронній формі, що містить дані про обставини, які мають значення для справи, зокрема електронні документи, вебсайти, текстові, мультимедійні та голосові повідомлення, метадані, бази даних та інші дані в електронній формі.

У редакції Положення про автоматизовану систему документообігу суду від 12 квітня 2018 р. було зазначено, що окремі норми положення про АСДС, які стосуються, зокрема, використання підсистеми «Електронний суд», набирають чинності та можуть використовуватися в тестовому режимі для судів та органів системи правосуддя, визначених пілотними згідно з відповідним наказом Державної судової адміністрації України.

Утім, на практиці виявилось, що на той час суди не були забезпечені в достатній кількості ні

технікою, ні персоналом, який міг би сканувати документи для їх збереження в електронній формі, а ЄСІТС не була запущена вчасно, тож тривалий час українські суди переважно відмовлялися розглядати заяви, які надходили в електронному вигляді через «Електронний суд», посилаючись на Перехідні положення процесуальних кодексів, якими передбачено, що до дня початку функціонування ЄСІТС подання, реєстрація, надсилання процесуальних та інших документів здійснюються в паперовій формі.

Реакцією стало рішення Касаційного адміністративного суду в складі Верховного Суду України від 10 вересня 2019 р., в якому зазначено, що отримані місцевими та апеляційними адміністративними судами заяви та інші процесуальні документи через підсистему «Електронний суд» мають реєструватися та розглядатися в установленому порядку, а також рішення Ради Суддів України від 20 вересня 2019 р., в якому судам рекомендувалося приймати до розгляду документи, отримані з використанням підсистеми «Електронний суд». Після цього робота з практичного впровадження електронного судочинства активізувалася.

Прискорити впровадження електронного судочинства стимулювали карантинні заходи, запровадженні внаслідок пандемії COVID-19 у 2020 р. На виконання Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України, спрямованих на забезпечення додаткових соціальних та економічних гарантій у зв'язку з поширенням коронавірусної хвороби (COVID-19)» та з метою впорядкувати роботу з технічними засобами відеоконференції зв'язку під час судового засідання в адміністративному, цивільному та господарському процесі за участі сторін поза межами приміщення суду, 8 квітня 2020 р. Державна судова адміністрація України видала відповідний наказ, яким, зокрема, визначено порядок подання заяви про участь у судовому засіданні в режимі відеоконференції; порядок підготовки, проведення та фіксації ходу і результатів судового засідання в режимі відеоконференції; порядок зберігання архівних та робочих копій.

Даним наказом визначено, що для участі у засіданні в режимі відеоконференції потрібно

попередньо реєструватись з використанням електронного підпису на офіційному вебпорталі судової влади (www.court.gov.ua), а також не пізніше, ніж за 5 днів до судового засідання, учасник справи має подати заяву, зазначивши наступну інформацію: назву суду; номер справи; дату і час засідання, в якому бажає взяти участь в режимі відеоконференції; прізвище, ім'я та по батькові; свій статус у судовій справі; електронну адресу, яку використав для реєстрації в системі; номер телефону для зв'язку із судом. Копії заяви ініціатор має у ці ж терміни надіслати іншим учасникам процесу. Заяву про участь у судовому засіданні в режимі відеоконференції поза межами суду реєструють в автоматизованій системі документообігу, а також передають головному судді, котрий ухвалює рішення про можливість проведення засідання в режимі відеоконференції за умови наявності у суду необхідних технічних можливостей. У наказі також доволі детально розписано, як саме має проводитися саме судові засідання в режимі відеоконференції, починаючи від процедур підтвердження осіб учасників і до збереження копій відеофонограм засідань.

Єдина судова інформаційно-телекомунікаційна система забезпечує ведення судами електронного діловодства, захищене опрацювання і зберігання інформації, визначення суддів і добір присяжних для розгляду справ, ведення Єдиного державного реєстру судових рішень. Проведення судових засідань в режимі відеоконференції зв'язку здійснюється за допомогою спеціального програмного комплексу EasyCon, який дозволяє спілкування у великих і малих групах людей, ділитися інформацією, документацією і базами даних, а також колегіально ухвалювати рішення. Лише за перші чотири місяці 2020 р. за допомогою системи було проведено майже 54 тис. сеансів відеоконференції зв'язку.

При цьому все ще залишається чимало труднощів на шляху впровадження електронного судочинства в Україні. Так, суддя Одеського окружного адміністративного суду І. Завальнюк справедливо відзначає, що впровадження електронного судочинства

наштовхується на ускладнення, характерні для українських реалій, зокрема: суттєве економічне, соціальне і культурне розшарування суспільства, яке має нерівний доступ до сучасних інформаційно-телекомунікаційних технологій; значне поширення інформаційної злочинності; недостатнє матеріально-технічне та кадрове забезпечення судів, що є перешкодою для переведення документації в електронну форму; повноцінний запуск і функціонування електронного суду потребує чималих фінансових ресурсів.

Окрім того, вітчизняні експерти також відзначають необхідність подальшого вдосконалення існуючого програмного забезпечення для електронного судочинства; часто неготовність суддів і апаратів судів, а також сторін судових позовів працювати у форматі електронного судочинства – як через брак досвіду і недостатні навички роботи з відповідними технологіями, так і в силу психологічної неготовності працювати в новому, ще незвичному форматі.

Важливим є вирішення питання зберігання електронних файлів судочинства, адже окрім електронних версій документів, у судах також зберігаються відео-, аудіо- та фотоматеріали, які потребують значних обсягів технічних сховищ. Ідея збереження матеріалів у хмарних сховищах, щоб мати можливість доступу до них з різних приміщень судів, наразі наштовхується на проблему недостатнього забезпечення судів швидкісним доступом до мережі інтернет, необхідним для швидкого завантаження/вивантаження великих обсягів даних. При збереженні ж даних у локальних сховищах судів, їх передачу з одного суду до іншого доводиться здійснювати фізично, тобто відвозити носій, що потребує додаткового часу. Проте надзвичайно важливим є питання захисту даних в електронному форматі.

Як відзначає заступник голови правління Центру політико-правових реформ Р. Куйбіда, поки що працівники судової системи неохоче використовують можливості електронного судочинства, а ухвал про відмову у задоволенні клопотань щодо розгляду справ дистанційно більше, ніж позитивних вердиктів. Пояснення

при цьому даються різні – або недотримання порядку подання чи помилки при оформленні клопотань, або «відсутність технічних можливостей».

Про сучасний стан електронного судочинства у нашій державі йшлося у доповіді Голови Касаційного адміністративного суду у складі Верховного Суду (КАС ВС) М. Смоковича «Електронне судочинство в Україні», з якою він виступив у режимі відеозв'язку 16 жовтня 2020 р. на міжнародній науково-практичній конференції «Сучасні виклики та актуальні проблеми судової реформи в Україні», організованій кафедрою процесуального права Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича спільно з Німецько-українською асоціацією юристів. М. Смокович відзначив, що електронне правосуддя в Україні наразі перебуває на початковому етапі становлення, хоча карантинні заходи, пов'язані з пандемією COVID-19, стали поштовхом для більш активного впровадження. Ключовим елементом електронного судочинства в Україні сьогодні є Єдина судова інформаційно-телекомунікаційна система, однією з підсистем якої є «Електронний суд», тестову експлуатацію якого у КАС ВС розпочав 2 травня 2019 р. У квітні 2020 р. українськими судами апробовано систему відеоконференцзв'язку EasyCon, яка працює за допомогою кваліфікованого електронного підпису та дає змогу судам ідентифікувати особу. Водночас під час освоєння судами процесу дистанційної роботи виникало безліч питань, які стосувалися ідентифікації та авторизації осіб, використання певного програмного продукту державними органами, безпеки й захисту інформації, збереження персональних даних тощо. Окремо М. Смокович звернув увагу на неготовність інфраструктури судів до дистанційної роботи повною мірою, адже досі не всі суди забезпечені відповідним технічним обладнанням. До вирішення цих проблем залучено Міністерство та комітет цифрової трансформації України, а в комітеті Верховної Ради України з питань правової політики працює робоча група з цифровізації судочинства.

Попри існуючі проблеми на шляху впровадження електронного судочинства,

Україні доведеться долати цей шлях, адже, як слушно зазначив М. Смокович, створення дієвої, ефективної та якісної системи інформаційного забезпечення діяльності судів є гарантією безперервності та оперативності врегулювання публічно-правових спорів, дотримання принципів гласності, відкритості та транспарентності розгляду і вирішення таких спорів. Окрім того, це – міжнародний стандарт захисту суб'єктивних публічних прав учасників суспільних правовідносин, зокрема, згідно з Рекомендацією № R(84)5 від 28 лютого 1984 р., схваленою Комітетом міністрів Ради Європи, визначено, що застосування найсучасніших технологій зв'язку є передумовою створення сприятливих умов доступу до правосуддя.

Слід відзначити, що провідні розвинуті держави світу, такі як США, Великобританія, Німеччина та інші, на стандарти яких рівняється Україна, мають вже досить значний успішний досвід впровадження електронного судочинства.

У США електронне забезпечення правосуддя розпочалося у далекому 1974 р., після прийняття Акту про пришвидшений розгляд справ судом (Speedy Trial Act). Федеральний суддівський центр США реалізував проєкт COURTRAN, що передбачав формування повної електронної системи для обліку кримінальних справ і відстеження дотримання процесуальних строків, встановлених згаданим Актом. Упродовж 1995–2004 рр. відбулося впровадження в усіх федеральних судах системи електронного судочинства CM/ECF – «Система управління справами/електронні файли справи» (Case Management/Electronic Case Files). Наразі у США функціонує електронна судова система з вільним доступом PACER (<https://pacer.uscourts.gov/>), за допомогою якої можна отримувати інформацію про судові документи, ознайомлюватися з реєстром прийнятих заяв, календарем призначених засідань, перебігом розгляду справ, історією ухвалених рішень. За посиланням (<https://pacer.uscourts.gov/file-case>) можна увійти до особистого кабінету, доступ до якого надається за виданим державою паролем, і подати документи до суду в електронному (PDF) форматі. Після подачі

документів відправник отримує повідомлення про прийняті документах і система автоматично сповіщає інших учасників судової справи, зареєстрованих у системі, а незареєстровані учасники судової справи повідомляються у звичайному порядку особою, яка подає заяву до суду.

У Великобританії електронна подача документів до суду стала можливою в експериментальному порядку з 2009 р., а з 2013 р. впроваджується програма реформування системи кримінального правосуддя «Швидке і невідворотне правосуддя» (Swift and Sure Justice), що включає широке впровадження електронного судочинства. Реформа передбачає, що британські судді можуть проводити слухання, приймати рішення і виносити вирок в онлайн-режимі, зокрема, таким чином можна приймати рішення щодо призначення застави за звільнення, що дозволяє суттєво заощадити час і кошти. Потерпілі та свідки можуть брати участь в судових засіданнях, у т.ч. у перехресних допитах, за допомогою відеозв'язку і таким чином уникати особистих зустрічей у суді зі злочинцями. На відповідну модернізацію судів Великобританії виділено 1 млрд фунтів стерлінгів.

Електронне судочинство розвинуто і в Німеччині – там не лише подання документів, їх оброблення і винесення рішення може відбуватися в електронному форматі, але й за допомогою особистого кабінету сторони процесу мають можливість у письмовій формі вступати в дискусії між собою та оскаржувати надані іншою стороною документи. Можливість подання документів у цивільних справах в електронній формі на електронну пошту скриньку суду DocumentBeam було впроваджено ще в 2001 р., і з того ж року почали працювати норми Цивільного процесуального кодексу України, що регулюють електронний цивільний процес, зокрема, проведення судових засідань із передачею зображення і звуку; обіг електронних документів; ознайомлення зі справою в електронному вигляді; кваліфікований електронно-цифровий підпис тощо.

Слід відзначити, що хоча поки що не йдеться про повноцінну систему електронного

судочинства усього Європейського союзу, проте ЄС невпинно рухається в цьому напрямі. Починаючи з 2008 р., Європейська Комісія регулярно готує Європейську стратегію електронного правосуддя (European e-Justice Strategy), метою якої є вдосконалення судової співпраці як на національному, так і на загальноєвропейському рівнях; наразі впроваджується стратегія на 2019–2023 рр. Створено і діє Портал Європейського електронного правосуддя (European e-Justice Portal, <https://e-justice.europa.eu/home.do?action=home>), що пропонує опції пошуку законодавчих актів ЄС; судових рішень; судів ЄС та держав-членів; реєстрів ЄС та держав-членів, у т.ч. компаній, нерухомості, банкрутств; адвокатів, нотаріусів, перекладачів і медіаторів держав-членів ЄС; керівництв з правової допомоги, медіації, спадкування, складання та реєстрації заповітів, відеоконференцз'язку та співпраці в області судочинства у цивільних або комерційних справах; офіційних форм судових і позасудових документів.

Підсумовуючи, відзначимо, що для повноцінного впровадження електронного судочинства в Україні належить ще вирішити низку важливих завдань, зокрема, щодо завершення інформатизація судів, доведення до належного рівня їх технічних можливостей здійснювати електронне судочинство, створювати, безпечно зберігати і передавати відповідні документи в електронній формі; вжити заходів відповідної просвітницької роботи та популяризації електронного судочинства як серед працівників судової системи, так і серед громадян, фізичних та юридичних осіб, значній частині з яких досі бракує знань та навичок, необхідних для використання переваг електронного судочинства; залишається чинним питання подальшого вдосконалення програмного забезпечення, кібербезпеки тощо. Утім, всі ці та інші супутні проблеми цілком можливо і потрібно вирішувати, оскільки активізація впровадження електронного судочинства – питання не лише оптимізації діяльності судів, але за часів пандемії COVID-19 це ще й питання здоров'я і безпеки громадян *(Статтю підготовлено з використанням*

інформації таких джерел: офіційний вебпортал Верховної Ради України (<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2147-19#Text>, <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1798-12#Text>, <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text>, <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15#Text>, <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/vr030414-10#Text>, <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/851-15#Text>, <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/2657-12#Text>, <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/3262-15#Text>, <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/80/94-%D0%B2%D1%80#Text>, <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/2297-17#Text>, <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/2155-19#n534>, <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0227750-16#Text>); сторінка Верховного Суду України у Фейсбук (<https://www.facebook.com/supremecourt.ua/posts/812437012864519/>); вебсайт Господарського суду Харківської області (<https://hr.arbitr.gov.ua/userfiles/bryncev07122016.pdf>); вебсайт Територіального управління Державної судової адміністрації України в Чернівецькій області (<https://cv.court.gov.ua/tu26/pres-centr/publications/836136/>); вебсайт Національного університету «Одеська юридична академія» (<http://dspace.onua.edu.ua/handle/11300/14039>); вебпортал «Права Європейського союзу EUR-Lex» (<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=LEGISSUM%3Ajl0007>, https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=LEGISSUM%3A230206_1, [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:52014XG0614\(01\)](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:52014XG0614(01)), [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52019XG0313\(02\)](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52019XG0313(02)); «Ліза:Закон» (https://uz.ligazakon.ua/ua/magazine_article/EA009834); «Юридична газета» (<https://yur-gazeta.com/publications/practice/sudova-praktika/vse-shcho-potribno-znati-pro-elektronniy-sud.html>); «Судово-юридична газета» (<https://sud.ua/ru/news/blog/129500-neobkhidnoyu-umovoyu-ismuvannya-elektronnogo-sudochinstva-ye-informatizatsiya-sudiv>); журнал «Право і суспільство» (http://pravoisuspilstvo.org.ua/archive/2019/3_2019/part_2/5.pdf); «Закон і бізнес» (https://zib.com.ua/ua/132214-elektronne-sudochinstvo-plyusi_i_minusi_dlya_advokata.html); «Лоїер» (<https://loyer.com.ua/uk/elektronne-pravosuddya-ukrayina-i-svitovij-dosvid-vprovadzhennya/>, <https://loyer.com.ua/uk/elektronne-sudochinstvo-dosvid-yevropy/>); «Теорія та практика державного управління і місцевого самоврядування» (http://el-zbirn-du.at.ua/2020_1/16.pdf); «Укрінформ» (<https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3016937-ak-pracie-elektronne-sudochinstvo-abo-vstatisud-na-zvazku.html>, <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3002561-sudi-na-karantini-opanovuut-robotu-onlajn-i-zaliut-porusnikiv.html>)).

С. Закірова, канд. іст. наук, доц., ст. наук. співроб. НЮБ НБУВ

Законодавчі новації в регулюванні ринку електронних комунікацій: переваги та ризики для операторів і користувачів послуг

На початку 2021 р. Україна стала ще на крок ближче до євроінтеграції та входження нашої країни до Єдиного цифрового ринку ЄС. Причиною цього стало підписання Президентом України В. Зеленським 12 січня 2021 р. Закону України «Про електронні комунікації», ухваленого парламентом 16 грудня 2020 р. На актуальності при-

йнятого нормативно-правового акту наголосив заступник міністра цифрової трансформації О. Шелест, який зазначив, що новим законом запроваджуються можливості для більш ефективного використання радіочастот і пришвидшення запровадження нових технологій у телеком-галузі. За словами високопосадовця, прийняття нового закону спростить досягнен-

ня поставленої мети із забезпечення доступом до високошвидкісного Інтернету 95 % українців, оскільки держава зменшує регулювання галузі і спрощує вимоги до діяльності постачальників відповідних послуг.

Законопроект № 3014 було подано до парламенту 5 лютого 2020 р., 16 червня 2020 р. прийнято у першому читанні і 30 вересня 2020 р. депутати підтримали документ у цілому. 29 жовтня 2020 р. для досягнення відповідності окремих положень документа Конституції та законодавству України Президент вніс до закону ряд пропозицій. Новий ЗУ «Про електронні комунікації», який набере чинності 1 січня 2022 р., повністю замінить собою закони України «Про телекомунікації» і «Про радіочастотний ресурс України», а також відсилає до 83 нормативно-правових актів України.

Так, новим законом вносяться зміни до Кодексу України про адміністративні правопорушення, Кримінального кодексу та процесуальних кодексів у частині функціонування Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи, яка відтепер матиме назву – Єдина судова інформаційно-комунікаційна система (ЄСІКС). Згідно зі змінами до Кримінального кодексу мережі електров'язку перейменовуються в електронні комунікаційні мережі. Відповідно до внесених змін до Земельного кодексу України, землі зв'язку (до яких належать земельні ділянки, надані під повітряні і кабельні телефонно-телеграфні лінії та супутникові засоби зв'язку) стануть землями електронних комунікацій.

Про те, що в Україні нагальною потребою часу є необхідність осучаснення законодавчого регулювання сфери електронних комунікацій, яскраво свідчить той факт, що на всіх сесіях Верховної Ради України попереднього скликання було зареєстровано 20 відповідних документів: 8 законопроектів про електронні комунікації та 12 – про регулювання радіочастотного ресурсу.

А вже в перший день роботи Верховної Ради України IX скликання – 29 серпня 2019 р. – був зареєстрований законопроект № 1083 «Про електронні комунікації». Загалом парламентарями тільки цього скликання було подано окрім прийнятого ще п'ять

відповідних законопроектів (№ 1086, № 2316 – «Про радіочастотний ресурс», № 1083, № 2264 – «Про електронні комунікації», № 2320 «Про розвиток інфраструктури для цифрової трансформації економіки і суспільства»). На лютий 2020 р. всі раніше внесені документи було знято з розгляду.

Чинні на сьогоднішній день нормативно-правові документи, які регламентують сферу електронних комунікацій в Україні, були ухвалені ще на поч. 2000-х років, тож вони не відповідають сучасному рівню цифрових телекомунікаційних технологій, що розвиваються дуже швидкими темпами. Основний закон, що на даний час регламентує відповідну галузь електронних комунікацій, був прийнятий у 2003 р. і зазнав значних змін і доповнень.

Наголошуючи на важливості прийнятого документа, один з авторів законопроекту, заступник голови комітету з питань цифрової трансформації О. Федієнко назвав його одним із тих законів, яких очікує й Україна та Євросоюз. За словами парламентаря, новий закон є ще одним підтвердженням намірів вступу України до Європейського союзу та підтвердженням виконання нашою державою пунктів Угоди про асоціацію між Україною та Європейським союзом.

У Міністерстві цифрової трансформації України підкреслили, що новим законом зроблено важливий крок для входження нашої країни до Єдиного цифрового ринку ЄС. Крім того у профільному відомстві підкреслюють, що Україна є однією з перших серед країн-партнерів ЄС, яка імплементує у своє законодавство положення європейського Кодексу електронних комунікацій.

Заступник міністра цифрової трансформації О. Шелест зазначає, що новий закон максимально сфокусований на двох базових підходах, на яких побудований Європейський кодекс електронних комунікацій (ЄКЕК) – розвитку широкосмугового доступу до мережі Інтернет та захисту прав споживачів. За його словами, ініціатори законопроекту намагалися імплементувати в Україні саме підходи, а не норми ЄКЕК, оскільки сам кодекс, зрозуміло, ширший, ніж прийнятий документ.

№ 3014

про електронні комунікації

Мета:

упорядкувати роботу з електронними комунікаціями та радіочастотним спектром України відповідно до стандартів ЄС. Створити поштовх для розвитку ринків електронних комунікаційних мереж, щоб послуги для користувачів були більш якісними та дешевими

Переваги прийняття законопроекту:

Для бізнесу:

- зменшується кількість перевірок та регуляторний тиск на бізнес у сфері електронних комунікацій
- запобігання зловживанням - всі постачальники послуг електронних комунікаційних мереж матимуть однакові права та доступ до інфраструктури, запроваджується механізм консультацій з учасниками ринку
- забезпечує конкуренцію на ринку електронних комунікацій, що покращить залучення інвестицій та якість послуг для всіх користувачів

Для користувачів:

- кращий вибір - можливість обрати окремі електронні комунікаційні послуги, а не пакет
- більше інформації - право на отримання вичерпної та чіткої інформації щодо умов договору відповідно до правил надання та отримання електронних комунікаційних послуг
- зменшення спаму за рахунок обов'язкової попередньої згоди абонента на отримання інформації та обов'язкова можливість відмови від розсилки
- збільшення штрафу для постачальників електронних комунікацій у разі порушення прав користувачів

association4u.ua

A4U ASSOCIATION 4U

EWA
UKRAINE
EUROPE

Джерело: сторінка урядової кампанії «EUKраїна»
<https://www.facebook.com/association4u.ua/photos/a.274928926177877/1284713251866101/>

Новий закон позитивно зустріли в експертному і фаховому середовищі, утім, на думку частини аналітиків, деякі його норми потребують подальшого доопрацювання.

Авторами закону проведено важливу роботу щодо уточнення значної частини термінів і встановлення відповідності української термінології у галузі електронних комунікацій законодавству ЄС. Законом встановлено, що електронна комунікація (телекомунікація) – це передавання та/або приймання інформації незалежно від її типу або виду у вигляді електромагнітних сигналів за допомогою технічних засобів електронних комунікацій. Технічними засобами електронних комунікацій

вважається обладнання, у тому числі із встановленим програмним забезпеченням, станційні та лінійні споруди, призначені для організації електронних комунікаційних мереж. Відповідно до нового закону, електронна комунікаційна послуга включатиме наступне: послуга доступу до мережі Інтернет; послуга міжособистісної електронної комунікації; послуги, що складаються повністю або головним чином з передачі сигналів, у тому числі для здійснення міжмашинної взаємодії і для мовлення.

Як пояснює юрист LCF Law Group М. Процайло, під електронними комунікаціями варто розуміти особисте спілкування

(мобільний телефонний зв'язок), доступ до Інтернету й передачу сигналів. На його думку, новий закон встановлює термінологічну єдність та відповідність законодавству ЄС.

Натомість таку точку зору не поділяє директор Європейської медіаплатформи О. Приходько. Вона вважає, що проблему з використанням відповідної термінології не вирішено, оскільки у різних нормативних актах застосовується різні трактування одних і тих же явищ (наприклад, «послуга»-»сервіс», «контент»-»зміст»). За словами О. Приходько, необхідно працювати над єдиним тезаурусом, бо відсутність єдиного підходу може істотно ускладнити імплементацію конкретних європейських законопроектів в правове поле України. Експерт зазначає, що у новому українському законопроекті понад 70 термінів, у той час, як в європейському Кодексі – 42.

Важливою новацією закону фахівці, що одноставно підтримують всі експерти, вважають введення універсальної послуги у сфері електронних комунікацій, яка покликана забезпечити доступність для населення відповідних послуг. Зокрема, універсальними послугами законодавство визначає послуги широкосмугового доступу до мережі Інтернет і голосові електронні комунікації в фіксованому місці.

Як зазначив керівник ІКТ-сектору Офісу ефективного регулювання (BRDO) І. Самоходський, визнання Інтернету універсальною послугою фактично означає фіксацію права кожної особи на інтернет. Експерт наголошує, що законодавець не просто декларує це право, а створює механізми для його реалізації. Законом, на його думку, встановлено можливість подолання цифрового розриву у доступ громадян до світової мережі. За словами І. Самоходського, недоступність Інтернету може бути географічною і ціновою. Для подолання географічної недоступності держава буде визначати території без Інтернету і забезпечувати його доступність на них. З цією метою передбачено географічні огляди телекомунікаційних мереж регулятором, що дозволить мати об'єктивні дані про покриття та його характеристики. Наразі на сьогодні,

акцентує експерт, ані держава, ані бізнес не володіють точною й об'єктивною інформацією про те, скільки українців мають доступ до Інтернету, а скільки – ні.

Норми закону приписують, що Національна комісія, що здійснює держрегулювання у сфері зв'язку та інформатизації (НКРЗІ), не рідше, ніж раз на рік, має проводити географічні огляди мереж та оновлювати дані про інтернет-покриття в країні. Встановлення такого постійного контролю за станом телекомунікаційного покриття сприятиме, на думку фахівців, будівництву нових мереж на місцях з відсутнім чи поганим покриттям.

В українських реаліях ця новація виглядає особливо актуальною, зважаючи на оприлюднену міністром цифрової трансформації М. Федоровим інформацію: Україна тільки на 70 % покрита телекомунікаційною мережею, і доступ до Інтернету мають від 60 % до 70 % українців. Особливо гостро цифровий розрив відчувається в сільській місцевості. У 2019 р. міністр М. Федоров заявив про амбітну мету Мінцифри й уряду покрити Україну на 100 % високошвидкісним інтернетом до 2022 р., а за 5 років відцифрувати на 100 % всі електронні послуги в країні. Хоча, як зазначив сам міністр, цивілізованим держава на цей процес знадобилося 15–20 років, але в Україні є і можливості, і бажання досягти поставленої мети. В якості прикладу на користь такої впевненості, М. Федоров навів відомості про швидке запровадження в Україні в рамках сервісу «Дія» електронних водійських прав і технічного паспорту на авто в смартфоні, у той час як, наприклад, у США електронні права намагаються запровадити з 2016 р., але на кінець 2019 р. це зробили лише у деяких штатах.

За нормами нового закону для тих територій, де універсальна послуга виявиться недоступною, держава буде проводити конкурси серед гравців ринку і, в разі необхідності, компенсувати витрати на покриття інтернетом територій, куди жоден гравець не бажає йти на ринкових умовах.

Підтримуючи необхідність суттєвого оновлення законодавчого забезпечення

діяльності у сфері електронних комунікацій, у ПАТ «Укртелеком» звертають увагу, що українська телеком-галузь суттєво відрізняється від європейської, адже в Україні діють сотні операторів. Тому в компанії вважають, що негативно вплинути на проекти операторів, пов'язані з розвитком оптичного Інтернету в сільській місцевості, може відсутність втручання держави у формування тарифів на доступ до телеком-інфраструктури. Такі дії, наголошують в Укртелекомі, можуть призвести до небажаних наслідків у вигляді цінової дискримінації.

Натомість, пояснює І. Самоходський, для подолання цінової недоступності держава надаватиме пільги для підключення до Інтернету як частину соціальних гарантій. Загалом, констатує фахівець, це має привести до розширення мереж і кількості споживачів на ринку електронних комунікацій.

Висловлюючи певні пропозиції для доопрацювання окремих положень нового законодавства, в цілому оператори мобільного зв'язку в Україні схвально оцінили прийняття Закону України «Про електронні комунікації». Так, президент «Київстар» О. Комаров, звертаючи увагу на багаторічну підготовку оновленого законодавства у телеком-сфері, зазначає, що нарешті галузь отримала збалансований закон, який матиме потужний вплив на розвиток в Україні нових перспективних технологій, які стануть базою для розвитку інноваційних продуктів та сервісів.

Головною новацією Закону України «Про електронні комунікації» основні гравці на ринку телекомунікацій вважають запровадження технологічної нейтральності. За законом, технологічна нейтральність – це право користування зазначеними в ліцензії смугами радіочастот без обмеження застосування дозволених в Україні радіотехнологій, за умови дотримання електромагнітної сумісності. Як пояснюють у Міністерстві цифрової трансформації України, таке нововведення створює можливість оператора на власний розсуд обирати технологію (наприклад, 3G або LTE) для застосування на його частотах.

Запровадження технейтральності, як і спільного використання спектра, і прозорості та прогнозованості галузевого регулювання GR директор «Vodafone Україна» О. Дейнега назвали проривними реформами для галузі.

Як пояснив керівник ІКТ-сектору Офісу ефективного регулювання (BRDO) І. Самоходський, раніше оператор отримував ліцензію на конкретну частоту для чітко визначеної технології та не міг на цій частоті використовувати іншу. Через це, вважає експерт, технології, наприклад, 3G в Україні з'являлися з великою затримкою. Новий закон, констатує фахівець, дозволяє оператору вибирати будь-яку технологію з переліку Національної комісії, що здійснює держрегулювання у сфері зв'язку та інформатизації, і використовувати на своїй частоті. На думку І. Самоходського, тепер оператори отримають дозвіл розгортати малопотужні базові станції за спрощеною процедурою, бо присвоювати окрему радіочастоту для обладнання, як це було раніше, для цього не потрібно. Ця норма сприятиме розвитку ринку IoT (інтернет речей) та впровадженню технологій 5G, наголошує експерт.

Разом з тим, фахівці звертають увагу на норми закону, які не полегшують роботу операторів і користувачів, а навпаки можуть ускладнити доступ до телекомунікаційних послуг. Зокрема, у новому законі практично не змінилися повноваження у сфері електронних комунікацій, які надаються військовим і Генеральному штабу ЗСУ. Як зазначає юрист LCF Law Group М. Процайло, проблемою, на яку неодноразово скаржилися оператори, є занадто безкомпромісна позиція військових щодо вивільнення окремих спектрів частот для використання цивільними. За словами юриста, Генштаб просто не погоджує план розподілу і користування радіочастотним спектром, в якому пропонується надати їхні окремі частоти для користування операторами зв'язку. Однак, констатує експерт, ці ж самі частоти вільно використовуються в країнах НАТО.

Законом також передбачається тимчасове обмеження надання електронних комунікаційних послуг користувачам, які перебувають у районі

проведення антитерористичної операції. При цьому, акцентують аналітики, не уточнюється, що може стати приводом для відключення: військові дії або просто входження території до зони проведення АТО.

Ще однією важливою для гравців ринку електронних комунікацій новацією фахівці називають запровадження принципу Spectrum sharing. Нові норми законодавства дозволяють операторам ділитися радіочастотним спектром між собою, що було заборонено в Україні з 2004 р.. Як пояснили в компанії «Київстар», шерінг радіоспектру сприятиме розвитку нових мобільних технологій у віддалених населених пунктах. Оскільки за умовами чинного закону радіочастотний ресурс (частина радіочастотного спектру, придатна для передавання та приймання електромагнітної енергії радіоелектронними засобами) поділений між різними операторами, він може, як пояснюють фахівці, «простоювати» чи використовуватися не на повну потужність. Відтак, оператори сьогодні позбавлені гнучкості та ефективності у використанні частот, від чого у кінцевому рахунку страждає споживач послуг – абонент, який не отримує якісного зв'язку.

Принцип spectrum sharing використовується у країнах ЄС, тож обмін радіочастотним спектром на законних підставах стане ще одним кроком до наближення українських реалій до кращих європейських практик.

Новим Законом України «Про електронні комунікації» запроваджується принцип мінімально необхідного і передбачуваного регулювання галузі державними органами. У документі визначено засади попереднього регулювання, а також перелік регуляторних зобов'язань, які можуть накладатись на постачальників електронних комунікаційних мереж та/або послуг з істотною ринковою перевагою на ринку певних електронних комунікаційних послуг. Законодавчо закріплено доступ до інфраструктури телекомунікацій та спільне використання інфраструктури, що суттєво знизить витрати на розгортання мереж; визначено особливості припинення діяльності постачальників електронних комунікаційних послуг.

Разом із дерегуляцією ринку держава встановить певні запобіжники для того, аби доступ споживачів до універсальних послуг був постійним і безперешкодним. Зокрема, новим законом навіть буде внесено зміни до Закону України «Про порядок вирішення колективних трудових спорів (конфліктів)», якими персоналу постачальників електронних комунікаційних мереж та/або послуг заборонять брати участь у страйках, якщо такі дії призводять до припинення функціонування електронних комунікаційних мереж чи надання електронних комунікаційних послуг, що створює перешкоди для забезпечення національної безпеки, охорони здоров'я, прав і свобод людини.

На думку фахівців, наміри держави зменшити регулювання галузі сприятиме спрощенню вимог до діяльності постачальників послуг телекомунікації. За словами юриста LCF Law Group М. Процайла, наслідком такої політики стане суттєва активізація операторів, освоєння нових радіочастот, поява якіснішого зв'язку, а це у свою чергу дозволить збільшити інші супутні процеси з постачання нових послуг для кінцевих споживачів. Зокрема, підкреслює фахівець, поширення e-commerce у віддалених населених пунктах України тісно пов'язана з наявністю якісного зв'язку, тож поява швидкісного Інтернету дозволить місцевим жителям не тільки споживати, а і пропонувати свої товари і послуги.

Експерт ринку телекомунікацій Р. Хіміч наголошує, що в Україні і третє, і четверте покоління зв'язку з'явилися із затримкою у 5–7 років у порівнянні з сусідами, тому що наш телекомунікаційний ринок дуже сильно зарегульований. Оператор, зазначає Р. Хіміч, сьогодні повинен узгоджувати з органами влади майже кожен свій рух. Тому важливо, що новий закон радикально полегшує життя, в першу чергу, операторам, адже саме вони рухають цю царину та інвестують гроші. Що простіше їм буде працювати, то швидше буде розвиватися галузь електронних комунікацій, констатує експерт.

Натомість не всі учасники ринку комунікацій поділяють такий оптимізм. Зокрема, в Інтернет Асоціації України (ІнАУ) новий закон

вважають загрозовим для постачальників і споживачів телекомунікаційних послуг. У відкритому листі голові Верховної Ради України Д. Разумкову представники ІнАУ підкреслили, що закон сприятиме витісненню з ринку інтернет-послуг дрібних конкурентів на користь великих гравців за допомогою посилення регуляції і впровадження нових схем перерозподілу ринку. Механізмом поглинання великими операторами малих в Асоціації назвали рішення зобов'язати операторів в установленому регулятором порядку задовольняти запити інших операторів на отримання доступу до своїх мереж. У зверненні наголошується, що з початком дії закону відбудеться посилення повноважень регулятора, зростання монополізму на телеком-ринку, знищення малого і середнього підприємництва у цій галузі, підвищення споживацьких тарифів і ліквідація робочих місць.

Аналітики прогнозують, що внесені зміни до системи законодавчого регулювання електронних комунікацій, на початковому етапі їх запровадження спричинять підвищення вартості відповідних послуг. Деякі гравці ринку вже зараз почали піднімати свої тарифи. Як зазначають фахівці, здорожчання послуг пов'язано з тим, що розширення мережі покриття вимагатиме від операторів значного обсягу інвестицій, які будуть залучені шляхом збільшення вартості тарифів для користувачів. За словами Р. Хіміча, єдиними рушіями якості на ринку стільникового зв'язку є конкуренція, і витрати домогосподарств на послуги телекомунікацій. Відтак, що менше абоненти спроможні заплатити, то гірша послуга, вважає експерт. На сьогодні в Україні, за його словами наявна чесна конкуренція, а думка, що якість послуг є низькою, не відповідає дійсності. Як стверджує Р. Хіміч, специфіка стільникового зв'язку полягає в тому, що забезпечити його добру якість на кожному квадратному кілометрі території умовної країни неможливо. Отже, подальше покращення якості електронних комунікацій прямо пов'язано з підвищенням платоспроможності українських споживачів послуг.

Ще одну з причин можливого збільшення вартості послуг назвав і заступник міністра цифрової трансформації О. Шелест. Він

зазначив, що обладнання, яке використовують для надання телекомунікаційних послуг, виробляють переважно не в Україні, тож закупають його на відкритому глобальному ринку за конкурентними цінами.

Проте у віддаленій перспективі здорожчання послуг на ринку електронних комунікацій може спричинити збільшення конкуренції, що призведе до боротьби за клієнта, адже оператори намагатимуться запропонувати користувачам привабливіші за інших тарифи. На думку юриста LCF Law Group М. Процайла, підняття тарифів може викликати увагу до України іноземних операторів. Але, наголошує експерт, поки що це справа віддаленої перспективи, оскільки для того, аби іноземні оператори почали розглядати наш ринок як привабливий, необхідним є збільшення доходу на клієнта. А на кінець 2020 р., за словами юриста, найнижчий середній дохід на клієнта серед українських мобільних операторів був на рівні 3 дол., при цьому в Європі цей показник дорівнює 20 євро.

Разом з тим, на думку аналітиків ринку, позитивно позначитися на вартості розгортання нових мереж повинно спрощення доступу до інфраструктури.

Серед найважливіших новацій для абонентів телекомунікаційних послуг фахівці називають можливість користувачів обрати окремі електронні комунікаційні послуги, а не так званий «пакет» послуг. Щоправда, як зазначає Міністерство цифрової інформації, така пропозиція буде надаватися за технічної можливості. Закон надає користувачу право самостійно вибрати конкретну послугу поза пакетом або замовити окремо потрібну йому послугу та сплатити виключно за неї. Наприклад, пояснюють експерти, тепер можна буде взагалі не сплачувати пакет, а вибрати лише мобільний інтернет чи хвилини дзвінків на інші оператори мобільного зв'язку. Важливим аспектом є те, що закон зобов'язує операторів вказувати вартість кожної окремої послуги, що входить у тарифний пакет, аргументуючи у такий спосіб своє ціноутворення.

Фахівці наголошують, що закон не забороняє постачальникам формувати пакети послуг

і пропонувати їх споживачам. Але законом передбачається інформування споживача про вартість кожної пакетної послуги окремо і наявність можливості припинення надання кожного конкретного елемента пакетної послуги. Крім того, законодавець регулює вільний вибір виду та кількості послуг, що унеможлиблює безальтернативність пакетної послуги.

Певну нелогічність норм нового закону у питанні інформування споживачів про послуги та їх вартість відзначають в ПАТ «Укртелеком». У компанії вважають, що положення про інформування споживачів про зміни в тарифах на універсальну послугу за 20 календарних днів до їх застосування не варто було змінювати. Наразі сьогодні цей термін складає сім днів, і враховуючи швидкість розвитку технологій, було б логічно залишити саме його.

Позитивним нововведенням закону експерти у справі захисту прав споживачів вважають норми про те, що оператори інтернет-послуг зобов'язані вказувати мінімальну, середню

і максимальну швидкість в мережі, а не інформувати про середні показники. Законом передбачається обов'язок постачальників комунікаційних послуг безкоштовно надавати доступ кінцевим користувачам до екстрених номерів (101, 102 тощо).

Ще однією важливою і довгоочікуваною українським суспільством новацією закону експерти називають захист від «спаму» – електронних комерційних повідомлень, згоди на отримання яких користувачі не давали.

Фахівці наголошують, що зменшення спам-розсилки смс-повідомлень, дзвінків та електронних листів буде досягнуто за рахунок встановлення новим законом норми про обов'язковість попередньої згоди абонента на отримання інформації. Крім того норми закону передбачають обов'язкову можливість відмови абонента від розсилки (електронних, текстових або мультимедійних повідомлень) у кожному повідомленні. Законом встановлено штрафні санкції за порушення норми про спам-розсилку до 8500 грн.

Закон про електронні комунікації

Переваги для користувачів

Відповідно до закону №3014

- Менше спаму від операторів
- Обов'язкова згода абонента на отримання розсилки
- Обов'язкова можливість відмовитись від розсилки
- Можливість обрати тільки необхідну послугу поза пакетом
- Більше інформації щодо умов отримання послуг
- Збільшення штрафу для відправника у разі порушення прав користувачів (від 1700 до 8500 грн)

Джерело: сайт видання «День за днем»
<https://denzadnem.com.ua/aktualno/68092>

Натомість частина фахівців висловлюють суттєві застереження щодо нового закону. Так, адвокат А. Гурська вбачає у новому законі суттєві ризики для споживачів. За її словами, новації законодавства призведуть до того, що приватне спілкування стане відкритою книгою для правоохоронних органів. Зокрема, пояснює адвокат, законом передбачено створення нормативно-правового акту, що визначатиме формат та структуру ресурсу нумерації в електронних комунікаційних мережах, а відтак буде створена чітка система ідентифікації та присвоєння номерів усім користувачам послуг електронної комунікації. Така система, зазначає А. Гурська, фактично забезпечить можливість ідентифікувати будь-яку особу, яка користується послугами електронної комунікації.

Іншим нововведенням закону є створення публічно доступних каталогів номерів із прізвищем та ім'ям, по батькові (за наявності), з інформацією про найменування, адресу та номер телефону абонента за умови, якщо в договорі про надання послуг міститься попередня зафіксована згода на опублікування такої інформації. На думку адвоката, більшість абонентів не дуже ретельно вивчають договори з обслуговуючими операторами, тож ризик того, що саме цей пункт буде пропущений користувачем, вельми високий. І хоча передбачається можливість споживача у будь-який момент за письмовою заявою відкликати надану згоду щодо включення його даних до каталогів номерів, випущених в електронному вигляді, та використання у довідкових службах, але як швидко видалятимуться такі дані із довідників – питання відкрите.

Тож, на думку адвоката А. Гурської, закон погіршує ситуацію із захистом інформації про кінцевого користувача та практично скасовує принцип конфіденційності. Правозахисниця підкреслює, що положення щодо захисту інформації в законі сформульовані дещо двозначно, а застереження про відповідальність за розголошення конфіденційних даних про користувача взагалі відсутні. Вона констатує, що фактично кожен постачальник послуг електронних комунікацій зобов'язаний зберігати про абонентів всю інформацію (які

дані пересилали й отримували, дані вашого місцезнаходження, з ким зв'язувалися, навіть невдалі з'єднання), що забезпечить можливість доступу до вашої повної історії спілкування та активності в мережі інтернет та за допомогою мобільного зв'язку правоохоронним органам. Отже, підсумовує адвокат А. Гурська, закон готує українців до запровадження тотального контролю за обміном інформацією.

Реагуючи на появу такої позиції громадськості щодо встановлення контролю правоохоронних структур і зменшення захисту персональних даних споживачів телекомунікаційних послуг, заступник голови комітету ВРУ з питань цифрової трансформації О. Федієнко наголошує на тому, що силовіки вже і сьогодні мають автономний доступ до мобільних мереж без участі оператора. За його словами, така система підключена до мережі мобільних операторів і розташована окремо від їхніх технічних майданчиків, доступ до якої має лише СБУ.

Проблема на даний момент, підкреслює О. Федієнко, у тому, що зараз цей доступ хочуть мати і, за прийнятими раніше законами, вже повинні мати дуже багато структур (НАБУ, розвідки, ДБР тощо). Тому оператори виступали проти того, що вони зобов'язані підключити не одну таку, так звану, «коробочку». За новим законом, роз'яснює народний депутат, буде залишатися як і раніше єдина система (одна «коробочка»). Доступ до неї отримають всі уповноважені слідчі органи за рішенням суду або в рамках ст. 250 КПКУ, але управління системою як і зараз залишиться в департаменті оперативно-технічних заходів СБУ.

Ще одним нововведенням закону, яке однаково важливе і для постачальників, і для користувачів послуг телекомунікації, є створення Електронної регуляторної платформи – сервісу, який забезпечить прозорий та автоматизований процес взаємодії між операторами та провайдерами з одного боку та держави – з іншого. Платформа забезпечуватиме взаємодію реєстрів постачальників послуг, ліцензій, присвоєнь радіочастот, геоінформаційної системи для географічних оглядів доступності на території України тощо. На ній планується

також проведення громадського обговорення проєктів нормативно-правових актів та щорічне оприлюднення до 1 травня звіту про стан сфер електронних комунікацій і радіочастотного спектру. Доступ до цієї системи має бути відкритим (за винятком персональних даних), цілодобовим і безкоштовним.

Проте частина експертів вважає, що новий закон не зміг вирішити проблему з телеком-регулятором. Так, директор Європейської медіаплатформи О. Приходько підкреслює, що у новому законі дуже мало інформації про регуляторний орган. Оскільки порядок його створення, відбору, призначення та звільнення його голови і членів, фінансування, правовий статус і організаційно-правові основи діяльності регулятора мають визначатися окремим законом, як записано у новому ЗУ «Про електронні комунікації», О. Приходько вважає, що спочатку варто було б прийняти відповідний закон, а лише потім ухвалювати законопроект № 3014.

Певним чином погоджується із зауваженнями і заступник міністра О. Шелест. Він визнає, що у вітчизняному законі порівняно із європейським законодавством набагато менше уваги приділено регулятору телекомунікаційної галузі, але, зізнається високопосадовець, для вирішення питань (незалежність, інституційна спроможність, фінансування регулятора тощо) вже запланована відповідна робота.

Законодавством вперше передбачена детальна процедура врегулювання спорів за посередництвом регулятора – як між декількома постачальниками послуг, так і між користувачами та постачальниками. На регулятора покладено й обов'язок захищати права кінцевих споживачів ринку. Наприклад, якщо у абонента були неправомірно списані гроші з рахунку, йому не потрібно йти до суду. Питання можна вирішити, звернувшись до регулятора з електронною скаргою. На вирішення позасудових суперечок телеком-регулятору законом встановлено двомісячний термін.

Отже, загалом прийняття Закону України «Про електронні комунікації», на думку

експертів, створило сприятливі умови для подальшого розвитку сфери телекомунікацій, більш ефективного використання радіочастотного ресурсу, розширення якісної мережі інтернет-покриття, спрощення вимог до діяльності постачальників послуг, послаблення державного регулювання, і як кінцевої мети – задоволення українських громадян і підприємств в якісних телекомунікаційних послугах. Новий закон, попри окремі недоліки і зауваження відповідає міжнародним зобов'язанням України і наближає наш ринок телекомунікаційних послуг до європейських стандартів. І хоча законодавча робота у цій сфері, зважаючи на швидкий темп розвитку сучасних технологій, має продовжуватися, важливою складовою успіху нового закону є чітке й обов'язкове виконання його положень і норм. Бо запровадити повноцінну реформу сфери електронних комунікацій, побудовану на новітніх підходах і стандартах ЄС, можливо лише за умов, коли всі учасники ринку будуть суворо дотримуватися законодавства.

Статтю підготовлено з використанням інформації таких джерел: офіційний вебпортал Верховної Ради України (http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=68059, <http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc2>); офіційний вебпортал Міністерства цифрової трансформації України (<https://thedigital.gov.ua/news/skhvaleno-bazoviy-telekom-zakon-shcho-zminitsya-dlya-operatoriv-ta-abonentiv>); вебсайт «Європейська правда» (<https://www.epravda.com.ua/news/2020/12/16/669233/>, https://www.epravda.com.ua/columns/2020/02/11/656918/?fbclid=IwAR3QPZ4-UW1WMN_Sc4KKXaA1GCxRl-EuC4iZvO_98VKZ1--e3xhwnQ2Zk-w); вебпортал медіакорпорації «Radio Свобода» (<https://www.radiosvoboda.org/a/30287351.html>); вебпортал «СУСПІЛЬНЕ» (<https://suspilne.media/42567-strafi-za-sms-spam-ta-sering-castot-v-ukraini-zminatsa-pravila-koristuvanna-mobilnim-zvazkom/>); вебсайт видання «Судово-юридична газета» (<https://sud.ua/ru/news/publication/190032-prezident-pidpisav-zakon-pro-elektronni-komunikatsiyi-yakiy-mistit>

perelik-bezoplatnikh-elektronnikh-poslug); вебсайт «НВ БІЗНЕС» (<https://nv.ua/ukr/biz/tech/shcho-proponuye-noviy-zakonoproekt-pro-elektronni-komunikacii-50070875.html>); вебпортал економічних новин Mind.ua (<https://mind.ua/openmind/20217890-butichi-ne-butiyak-i-koli-zaprasyue-zakon-pro-elektronni-komunikaciyi>, <https://mind.ua/publications/20220824-oleksandr-fedienko-siloviki-vzhe-mayut-avtonomnij-dostup-dobobilnih-merezh-bez-uchasti-operatora>); вебпортал «Детектор медіа» (<https://ms.detector.media/trendi/post/25707/2020-10-12-rozvytok-mobilnykh-tekhnologiy-shcho-zminyuie-zakon-pro-elektronni-komunikatsiidlya-operatoriv-korystuvachiv-i-derzhavy/>); вебпортал «Світ фінансів, економіки, бізнесу та технологій» (<https://financeworld.com.ua/zakon-ukra%D1%97ni-pro-elektronni-komunikaci%D1%97-na-zaminu-zakonu-ukra%D1%97ni-pro-telekomunikaci%D1%97-prijnyato-zakonoproekt-3014/>); вебпортал Інтернет Асоціації України (<https://inau.ua/document/vidkrytyu-lyst-vid-30092020-verhovniy-radi-ukrayiny-shchodo-zagrozhdlya-postachalnykiv-i>); інтернетвидання Klymenko Time (<https://klymenko-time.com/uk/politika/zakon-pro-elektronnyekomunikaczi/>); портал «Юридичні новини України LEXINFORM» (<https://lexinform.com.ua/dumka-eksperta/pryvatne-spilkuvannya-bilshe-ne-pryvatne-abo-yak-stezhytymut-zavamy-z-pryjnyattiam-zakonu-pro-elektronni-komunikatsiyi/>)).

О. Аулін, ст. наук. співроб. НЮБ НБУВ

Зміни у законодавстві України щодо заборони проявів сексизму

15 січня 2021 р. у Верховній Раді України були зареєстровані два законопроекти, спрямовані на боротьбу з сексизмом. Це проект закону «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо заборони проявів сексизму у суспільстві» № 4598 та проект закону «Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення (КУпАП) щодо встановлення відповідальності за прояви сексизму у суспільстві» № 4599.

Зміни до КУпАП зареєстровані окремим законопроектом, оскільки це є вимогою регламенту Верховної Ради України. Загалом два документи між собою узгоджені і передбачають спільну мету. Обидві законотворчі ініціативи є важливими для українського суспільства, зокрема як частина плану узгодження законодавства України з нормами Європейського союзу, – вважає їх ініціатор, «Слуга народу» О. Качура.

Поштовхом для законотворчості в цьому напрямі стали рекомендації СМ/Рес(2019)1 Комітету міністрів Ради Європи державам-членам щодо запобігання сексизму та боротьби

з ним, а саме: «Ужити заходів для запобігання сексизму та його проявам і боротьбі з цими явищами в публічній і приватній сферах, а також заохочувати відповідні зацікавлені сторони впроваджувати належне законодавство, політику та програми, спираючись на визначення й поради в цій Рекомендації».

Основні термінологічно-правові моменти відображені в змінах до Закону України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків». В останньому ст. 1 «Визначення термінів» доповнена абзацом першим: «сексизм – будь-які дія, жест, візуальний прояв, вимовлені або написані слова, практика або поведінка, в основі яких лежить ідея про те, що людина або група людей гірші через свою стать, та які проявляються в публічній або приватній сферах, у мережі Інтернет або поза нею і скеровані на (або спричиняють): порушення власної гідності або прав людини чи групи людей; сексуальну, психологічну шкоду або страждання особи чи групи осіб; створення загрозливого, ворожого, принизливого або образливого середовища; перешкоджання незалежності або

повноцінному здійсненню прав людини з боку особи чи групи осіб; підтримку та посилення гендерних стереотипів».

Зміни до Кодексу України про адміністративні правопорушення матимуть такий вигляд:

– ч. 3 ст. 38 доповнюється посиланням на ст. 1732: «Адміністративне стягнення за вчинення правопорушення, передбаченого ч. 3–6 ст. 16414, ст. 1732 цього Кодексу, може бути накладено протягом шести місяців з дня його виявлення, але не пізніше двох років з дня його вчинення»;

– додано слово «сексизм» до назви ст. 1732: «Стаття 1732. Вчинення сексизму, домашнього насильства, насильства за ознакою статі, невиконання термінового заборонного припису або неповідомлення про місце свого тимчасового перебування», а також її текст.

Д. Баркар, кореспондент «Радіо Свобода», звертає увагу на пункт перший частини другої ст. 262, де мова про дрібне хуліганство, і планується додати слово «сексизм». У такий спосіб у частині відповідальності КУпАП прирівнюватиме ці два явища. Відтак, прояви сексизму можуть мати наслідками:

- штрафи від 10 до 20 неоподатковуваних податком мінімумів (1700–3400 грн);
- громадські роботи від 30 до 40 годин або адміністративний арешт до 7 діб.

За повторне порушення:

- штраф до 6800 грн;
- громадські роботи від 40 до 60 год.;
- адміністративний арешт до 15 діб.

На погляд керівниці Аналітичного Центру «ЮрФем» К. Шуневич, нові законодавчі пропозиції є важливим і необхідним кроком в частині запобігання дискримінації і випадків гендерно-обумовленого насильства, викоріненню стереотипних ролей чоловіків та жінок. Разом з тим, запропоноване авторами визначення сексизму містить ряд оціночних понять, що на практиці може ускладнювати, а іноді й унеможливити, кваліфікацію дій особи як адміністративного правопорушення. Зокрема, йдеться про «сексуальну» або «психологічну» шкоду для особи (оскільки український законодавець не використовує таких понять); а також про те, яке середовище

є «ворожим, принизливим або образливим». Наявність значної кількості оціночних понять у визначенні «сексизму», без відповідного тлумачення є палкою на два кінця, адже на практиці може призвести до діаметрально протилежних ситуацій. Або норма буде «неробочою» і тому не застосовуватиметься через неможливість правильно визначити склад правопорушення, або за цією нормою буде можливо притягати до відповідальності «завжди і всюди» через невизначеність термінів, за допомогою яких тлумачиться сексизм, вважає керівниця Аналітичного Центру.

Із тандемною законотворчою ініціативою пов'язаний курйозний випадок, який відбувся ще з одним співавтором і «Слугою народу» О. Корнієнко. Останній у червні минулого року обговорював із головою своєї фракції Давидом Арахамією колегу – депутатку І. Алахвердієву і припустився висловлювань, розцінених саме як сексистські. Пізніше О. Корнієнко вибачався перед І. Алахвердієвою.

Парламентські опозиціонери, зокрема «Європейська солідарність», ще не визначилася відносно підтримки законопроектів. З текстами документів спочатку слід уважно ознайомитися, зауважує співголова фракції І. Геращенко. Тим часом, на її думку, влада вже сьогодні має всі можливості встановити гендерну рівність у державних органах.

Експерт із гендерної політики та координатор Громадської ради з гендерних питань при міжфракційному об'єднанні «Рівні можливості» Л. Кобелянська відзначає важливість привертання уваги авторами законодавчої ініціативи до проблеми сексизму в суспільстві: «В самому законопроекті позитивом є ще і те, що він перегукується з європейським законодавством, з точки зору недопустимості проявів сексизму. І це дуже правильно, Україна має рухатися цим шляхом».

Але, попри це, у проектах обох законів слід доопрацювати чимало моментів, вважає Л. Кобелянська: «Я дуже сподіваюся, що після першого читання експертиза закону буде зроблена як юристами, так і експертами у галузі гендерної політики. Насправді не за все можна покарати, якщо ми говоримо про

сексизм. Натомість за дискримінацію можна. Якщо йдеться про дискримінацію людини за ознакою статі і вона стосується, наприклад, переліку основних прав людини: якщо йдеться про прийом на роботу, отримання медпослуг чи набуття освіти, тоді за це мають бути безперечно покарані особи, які цю дискримінацію здійснюють. Але абсолютно всі факти сексизму зафіксувати буде неможливо», – наголошує експерт.

Деякі неточності у тексті законопроекту відзначає і народна обраниця та співголова МФО «Рівні можливості» І. Совсун: «У законі через кому прописане покарання за сексизм, дискримінацію та (!) домашнє насильство. А це аж ніяк не тотожні поняття і точно потребують різних механізмів реагування. Якщо народні депутати/тки, які підписали цей проект закону, дійсно хочуть боротися з сексизмом, значно ефективніше буде звернутися до Уряду, який вони призначили, з вимогою ухвалити нарешті Стратегію впровадження гендерної рівності та недискримінації у сфері освіти. Документ, який почали розробляти ще за часів, коли я працювала у Міносвіти і котрий був готовий станом на 2016 рік. Проте – на жаль – не прийнятий і досі», – зазначила І. Совсун.

Якщо з питанням сексизму в наших партнерів із країн Євросоюзу та США все зрозуміло й прозоро, то в інших регіонах світу і, наприклад, республіках колишнього Радянського Союзу далеко не все так однозначно. Особливо активно цей стереотип застосується щодо мусульманських країн. Проте новий лідер Узбекистану май свій погляд на згадану проблему. У своєму передноворічному посланні парламенту президент Ш. Мірзієєв, зокрема, зазначив, що одним з пріоритетів реформ у республіці є подальше підвищення ролі жінок в державному і громадському управлінні.

У результаті проведених реформ щодо посилення ролі жінок в державному

управлінні сьогодні вони складають 30 % депутатів і сенаторів у парламенті. В обласних, міських і районних хокіміятах введена посада радника хокіма з питань жінок. «Як наступний крок в підвищенні ролі і статусу жінок в суспільстві, створення для них нових можливостей я пропоную утворити Республіканську громадську жіночу раду, до якої увійдуть активні та ініціативні жінки, які мають життєвий досвід і добре знають проблеми жінок. Вважаю за доцільне передати утвореним радам республіканський і регіональні фонди з підтримки жінок. На підтримку бізнес-проектів жінок і для вирішення виявлених на місцях проблем жінок з бюджету буде додатково спрямовано понад 1 трильйона сумів. З цією метою Народний банк запровадить нову систему навчання жінок підприємництву, розробки для них типових бізнес-планів та надання практичної допомоги в отриманні кредитів», – зазначив президент Узбекистану.

Звісно, проблема сексизму має місце і в українському суспільстві та є однією з перешкод на шляху євроінтеграції. Тому народним обранцям, експертам і представникам громадськості варто об'єднати власні зусилля і нарешті зрушити цей тяжкий віз із місця (*Статтю підготовлено з використанням інформації таких джерел: <https://povaha.org.ua/novi-zakonoprojekty-schodo-seksyzmu-populizm-vs-efektyvnist/>, <https://review.uz/post-poslanie-prezidenta-uzbekistana-shavkata-mirziyoyeva-oliy-majlisu>, http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=70830, <https://www.radiosvoboda.org/a/zaknoproekt-proty-seksyzmu/31052832.html>, <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/270/96-%D0%B2%D1%80#Text>, http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=70831, <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text>).*

ЩОДЕННИК БЛОГЕРА *

Блог на сайті «AgroPolit.com»

Про автора: Вадим Чувпило, кандидат наук з державного управління у галузі регулювання земельних відносин.

Ринкова ціна на землі сільськогосподарського призначення з 1 липня 2021 року: зміна НГО призведе до її перезавантаження

У зв'язку з наближенням початку вільного обігу земель сільськогосподарського призначення, а точніше до вже існуючого на відкритий ринок потраплять земельні ділянки для ведення товарного сільськогосподарського виробництва приватної форми власності (фактично – паї), логічно набуває актуальності питання ринкової (обігової) вартості таких наділів.

Відразу необхідно зазначити, що однозначної відповіді на це питання не має жоден експерт і прогнозувати, яким чином проявить себе механізм ціноутворення на такий товар з урахуванням внутрішніх економічних чинників в Україні, надзвичайно складно.

Відповідно до даних Державної служби України з питань геодезії, картографії та кадастру, близько 7 млн українців (19%) мають земельні паї з середнім розміром близько 4,2 га, загальною площею близько 30 млн га, що становить 73% всіх земель сільськогосподарського призначення в Україні.

Рано чи пізно кожен власник такого наділу, навіть не маючи наміру продати, замислиться на тим, якою ж є реальна вартість його ділянки, адже капіталізація власного майна необхідна не лише для продажу, а і для таких нескладних побутових ситуацій, як кредитування, позики або ж інвестиції.

Законодавче підґрунтя для формування реальної ціни на землю в нашій державі далеке від досконалості, більше того, воно фактично жодним чином не передбачає ніяких гарантій зростання вартості чи утворення певного «курсу».

Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо

умов обігу земель сільськогосподарського призначення» (№ 552-IX), який набирає чинності з 1 липня 2021 року, передбачені зміни до розділу Х «Перехідні положення» Земельного кодексу України, а саме: «Доповнити пунктом 22 такого змісту: до 1 січня 2030 року ціна продажу земельних ділянок сільськогосподарського призначення, виділених в натурі (на місцевості) власникам земельних часток (паїв), не може бути меншою за їх нормативну грошову оцінку».

Враховуючи, що станом на 01.01.2021 року в Україні середня нормативно-грошова вартість 1 га земель сільськогосподарського призначення (ріллі) становить 27,5 тис. грн (менше ніж \$1 тис.), нескладно дійти висновку, що цей показник абсолютно «відірваний» навіть від теоретично можливої ринкової вартості.

Зрозуміло, що ціна продажу земель матиме всі перспективи для зростання, і ніхто не змушений за безцінь продавати власне майно, але забезпечити чесний і прозорий ринок земель – однозначно першочергове завдання органів державної влади.

Варіант із перерахунком нормативно-грошової вартості 1 га земель сільськогосподарського призначення (фактично чергового проведення всеукраїнської нормативно-грошової оцінки) та приведення її до реального ринкового показника, дещо виправив би ситуацію, але навіть якщо влада зніщить такий процес сьогодні, то до 1 липня 2021 року це нічого не змінить, адже діяти така оцінка зможе лише з 1 січня 2022 року.

Тому необхідні швидкі та ефективні рішення, що сформулюють правила ринку та стануть запобіжниками знецінення українських чорноземів і підтримають громадян, які мають наміри продати власні паї.

Довкола цього питання серед експертів не вщухають дискусії, зрозуміло лише одне: це має бути механізм, створений державою,

* Збережено стиль і граматику оригіналу

за участі фахівців та громадськості. Лише спільні напрацювання можуть дати гарантії всім власникам земельних наділів на прозорий ринок.

Одним із механізмів, який би став запорукою утворення реальної ринкової вартості земель, може бути встановлення на перехідний період (наприклад, до 1 січня 2030 року або до проведення чергової нормативно-грошової оцінки) норм, за якими продаж земельної ділянки можливий лише у випадку, якщо її вартість за 1 га, згідно з договором купівлі-продажу, є не меншою ніж вартість 1 га землі з відповідними економічними показниками та проведеною експертною оцінкою, проданої раніше. Для цього необхідно у реєстрі речових прав створити функціонал, за допомогою якого нотаріус матиме можливість бачити «найбільшу ціну, за якою було вчинено правочин», і купівлю-продаж здійснювати під наглядом відповідно уповноваженого органу з першочерговим правом викупу за державою. Для старту такого механізму державі (у тому числі органам місцевого самоврядування) необхідно або фінансово забезпечити своє право викупу і самій купувати ділянки у громадян, які бажають продати свої наділи, або ж винести на ринок власну пропозицію з-поміж земель державної чи комунальної власності і встановити реальну їх вартість з урахуванням висновків експертів та погоджень окремих відомств, а також за результатами проведених аукціонів з продажу. В обох випадках необхідно зберегти право купівлі-продажу на визначений період виключно для фізичних осіб – громадян України та органів державної влади чи місцевого самоврядування.

У контексті вище запропонованого підходу достатньо складових для формування низки комбінацій, які могли б утворити комфортний та практичний «місток» для переходу ринку землі на чергову сходинку еволюції. Але, на превеликий жаль, поки що ці ідеї просуваються лише на рівні публікацій та ініціатив.

Вище зазначене свідчить лише про одне: що нинішнє законодавство однозначно потребує змін та доповнень і робити це необхідно до 1 липня 2021 року, адже шляхом нескладних

маніпуляцій ситуацією для себе скористаються різного роду ділки, які наразі мають можливість за безцінь скуповувати людські паї.

Всі ці ризики провокує і соціально-економічна напруга у суспільстві. Село без перебільшення знаходиться на межі виживання, і навіть якщо людина в силу обставин змушена буде продати свій наділ, «стартова цінова пропозиція» буде невтішною, і по суті продаж за заниженою ціною земельного паю жодним чином не покращить матеріальне становище такого продавця (<https://agropolit.com/blog/452-rinkova-tsina-na-zemli-silskogospodarskogo-priznachennya-z-1-lipnya-2021-roku-zminango-prizvede-do-yiyi-perezavantajennya>). – 2021. – 02.02).

Блог на сайті «AgroPolit.com»

Про автора: Ольга Матвіїва, директор ГО «Бізнес-Варта»

Законодавчі колізії в питаннях спадщини: ризики для аграрного бізнесу та важкі наслідки

Якщо помирає засновник (власник) юридичної особи, який додатково був і головою (керівником) цього підприємства, бізнес та права спадкоємців можуть зустрітися із значними ризиками.

Це пов'язано з чинним описом цієї ситуації наявними нормативно-правовими актами, які за своїм змістом суперечать один одному, чим дають можливість двоякого трактування та застосування.

Безперечно, ті закони, які є «дишлом», яке можна повертати в різні сторони – точно не гарантують захисту та гарантій з боку держави і не додають їй іміджу.

Отже, після смерті засновника (власника) юридичної особи, який додатково був і керівником цього підприємства (така структура управління часто зустрічається у фермерських господарствах), виникає два основні напрямки правових питань:

Перший – набуття прав спадкоємцем(-цями) на корпоративні права юридичної особи, власник якої помер і тому є підтвердження.

Другий – забезпечення повноцінної господарської та фінансової діяльності підприємства в період з дня смерті власника-керівника до вступу у свої права спадкоємця(ців) та відповідних нових управлінських призначень.

Щодо першого напрямку.

Якщо юридична особа є резидентом України та не має складної розгалуженої структури власності, в якій задіяні офшори та діяльність інших юридичних осіб на території інших держав, засновником яких виступає резидент України – то процедура відкриття спадкової справи і процедура прийняття спадщини спадкоємцями є достатньо зрозумілою.

Ця процедура прописана і врегульована Цивільним кодексом України та ЗУ «Про нотаріат». Згідно з ч. 1 ст. 1269 Цивільного кодексу України, спадкоємець, який бажає прийняти спадщину, має подати нотаріусу або в сільських населених пунктах – уповноваженій на це посадовій особі відповідного органу місцевого самоврядування, заяву про прийняття спадщини.

Для прийняття спадщини встановлюється строк у шість місяців, який починається з часу відкриття спадщини (ч. 1 ст. 1270 Цивільного кодексу України).

Питання спадкування загалом регулюється Шостою книгою Цивільного кодексу України. Статтями 1216 та 1218 Цивільного кодексу України, зокрема, встановлено, що спадкуванням є перехід прав та обов'язків (спадщини) від фізичної особи, яка померла (спадкодавця), до інших осіб (спадкоємців), а до складу спадщини входять усі права та обов'язки, що належали спадкодавцеві на момент відкриття спадщини і не припинилися внаслідок його смерті.

До складу спадкового майна входять корпоративні права юридичної особи.

Корпоративні права – це права особи, частка якої визначається у статутному капіталі (майні) господарської організації, що включають правомочності на участь цієї особи в управлінні господарською організацією, отримання певної частки прибутку (дивідендів) цієї організації та активів у разі ліквідації останньої відповідно до

закону, а також інші правомочності, передбачені законом та статутними документами.

Після усіх належних процедурних перевірок нотаріусом щодо правомірності звернень спадкоємців на отримання спадщини, щодо всього спадкового майна, яке має перейти від спадкодавця до спадкоємця(-ців) і не пізніше ніж через 6 місяців з дня відкриття спадщини – спадкоємець з метою збереження та управління спадковим майном має отримати необхідні документи, які засвідчують право на управління майном і можуть внести відповідні записи у реєстр.

Щодо другого напрямку, то тут ми зустрічаємося з викликами та загрозами для бізнесу.

Юридична особа в період відкриття спадкової справи та набуття прав на корпоративні права спадкоємцем часто стикається з відсутністю повноважної особи з правом підпису та правомочностями ухвалення рішень в діяльності цього підприємства.

Внаслідок цього стають неможливими подання фінансової та податкової звітності, що спричиняє значні штрафні санкції, укладання угод з кредитування, підписання договорів купівлі-продажу, підписання форвардних контрактів тощо.

Якщо такою юридичною особою є фермерське господарство, для якого характерним та визначним є сезонний вид робіт, то такий стан справ може призвести й до банкрутства. А вже, нагадаю, термін, після якого спадкоємець набуває права на корпоративні права, становить аж шість місяців.

Інструментом, який би мав вирішувати цю проблему, є інститут управління спадщиною за відповідним договором управління та з відповідними внесеннями даних в ЄРДР. Такі положення передбачені чинним законодавством, яке регулює управління спадщиною. Але на практиці не все просто та легко реалізовується. Бо існує колізія, про яку буде згадано пізніше.

А поки що тезисно про охорону спадкового майна:

Нотаріус за місцем відкриття спадщини за заявою спадкоємців чи за своєю власною ініціативою вживає заходів щодо охорони

спадкового майна. Про це йдеться у ст. 1283 ЦК України та ст. 60 Закону «Про нотаріат». Охорона спадкового майна триває до закінчення строку, встановленого для прийняття спадщини. Для прийняття спадщини встановлюється строк у шість місяців, який починається з часу відкриття спадщини (ч. 1 ст. 1270 Цивільного кодексу України).

Статтею 61 Закону «Про нотаріат» визначено, що для охорони спадкового майна нотаріуси провадять опис майна і передають його на зберігання спадкоємцям.

У цій статті також зазначено, що якщо у складі спадщини є корпоративні права, то для управління ними нотаріус призначає управителя спадщини з числа спадкоємців, а в разі їх відсутності – укладає договір на управління спадщиною з іншою особою.

Особа, яка управляє спадщиною, має право на вчинення будь-яких необхідних дій, спрямованих на збереження спадщини до з'явлення спадкоємців або до прийняття спадщини.

Тобто можна констатувати, що якщо є заявлений хоча б один із спадкоємців, то цей спадкоємець має отримати право на управління корпоративними правами до з'явлення інших спадкоємців та до прийняття спадщини.

Спадкоємець для такого управління має мати підтвердження правомочності на участь в управлінні господарською організацією на час прийняття спадщини, до отримання свідоцтва про право на спадщину.

Якщо, в окремих випадках, корпоративні права не передати в управління спадкоємцю до отримання ним свідоцтва – бізнесу може бути завдано непоправної шкоди. А відновлення нормальних господарських процесів, поновлення втрачених ринків й інших можливостей тощо потребуватиме значних додаткових понадпланових капіталовкладень, процесуальних дій і рішень спадкоємця в майбутньому.

Але колізію, яка й призводить до зазначених вище проблем, породжують положення статті 1285 ЦК України, якими також визначається, хто має право управляти спадковим майном, якщо воно є таким, що потребує утримання, догляду,

вчинення інших фактичних чи юридичних дій для підтримання його в належному стані. Але тут уже не згадується спадкоємець, а вживається термін «інша особа».

Тобто у цій статті говориться про укладання договору на управління спадщиною не з одним із спадкоємців, а з іншою особою, що вступає в суперечність із положенням ст. 61 Закону «Про нотаріат».

Через таку невідповідність між собою норм законодавства, які регулюють питання управління спадщиною, нотаріуси дуже часто виносять постанови про відмову у посвідченні договору на управління спадщиною після смерті учасника та керівника юридичної особи в одній особі, посилаючись саме на норми ст. 1285 ЦК України. Як наслідок, діяльність підприємства «зависає» з усіма негативними наслідками. Особливо якщо померлий власник-керівник не подбав про наділення інших уповноважених осіб правомочностями підписувати документи та звітність юридичної особи.

Через відмови нотаріусів у посвідченні договорів на управління спадщиною спадкоємці змушені звертатись до судів з вимоги скасувати постанову нотаріуса про відмову та визнання спадкоємця управителем спадщиною через рішення суду. Але судовий процес в Україні – це досить тривала процедура.

Отже, виходячи з вищеописаного, з цієї проблеми існує критична необхідність врегулювання законодавства, що регулює правовідносини у сфері спадкування, зокрема, у сфері управління спадщиною, до складу якої входять корпоративні права.

Відповідні зміни можуть бути реалізовані на рівні Міністерства юстиції України і в найкоротші строки.

Міністерство юстиції України має в своєму розпорядженні людей з високим професіоналізмом у сфері нотаріату, що дасть можливість фахово прописати необхідні зміни. Такі врегулювання не є складними, але є дуже важливими для громадян та бізнесу в Україні. Особливо у сфері агровиробництва та обробітку земель.

ГО «Бізнес-Варта» готова до участі в роботі з внесення відповідних змін, маючи

свій досвід, а також зважаючи на важливість для громадян та бізнесу чіткості в нормах, які регулюють їхню діяльність та захищають права на власність (<https://agropolit.com/blog/454-zakonodavchi-koliziyi-v-pitanniah-spadschini-riziki-dlya-agrarnogo-biznesu-ta-vajki-naslidki>). – 2021. – 03.02).

Блог на сайті «AgroPolit.com»

Про автора: Сергій Коновалов, директор консалтингової компанії «Земельний Фонд України»

Що нам дасть запровадження ринку землі

Мораторій на продаж земель сільськогосподарського призначення з'явився у жовтні 2001 року.

Спочатку Закон України «Про угоди щодо відчуження земельної частки (паю)» тимчасово забороняв укладати угоди щодо купівлі-продажу, дарування паю, окрім передачі їх у спадщину та при викупі земельних ділянок для державних і громадських потреб. Земельний кодекс визначив термін такої заборони – до 1 січня 2005 року.

Але немає нічого більш постійного, ніж тимчасове! Цей «тимчасовий» захід був продовжений Верховною Радою 9 разів.

Зараз власники сільськогосподарських земель (паїв) всупереч гарантованому Конституцією України праву на землю не можуть на власний розсуд розпоряджатися землями, що їм належать. Можуть лише самостійно обробляти або здати в оренду.

Під дію мораторію підпадають 96 % сільськогосподарських земель, з них 68 % (27,7 млн га) у власності селян – власників паїв. Загалом це 66 % території України.

22 травня 2018 року Європейський суд з прав людини оприлюднив рішення у справі «Зеленчук і Цицюра проти України». Суд визнав земельний мораторій порушенням права людини розпоряджатися своєю власністю, гарантованого статтею 1 Протоколу до Європейської конвенції про захист прав людини, а також статтею 41 Конституції

України, за відсутності дієвого ринку землі сільськогосподарського призначення.

Чому ринок землі має запрацювати

Як показує досвід, більшість власників земельних ділянок станом на 2021 рік – це відносно молоді люди, які успадкували ці землі від своїх батьків або їхніх батьків. Темп життя цих людей насичений та динамічний, і лише невелика частина з них має бажання обробляти землі самостійно та має фінансову та технічну можливість для цього. Решта воліє передати землю в оренду.

Оренда паїв, в свою чергу, здійснюється за заниженими ставками у зв'язку з відсутністю конкуренції та чіткої вартості землі.

Таким чином, порушується головний принцип непорушності права власності та вільного володіння, користування і розпорядження своєю власністю, гарантований основним законом України.

Відсутність ринку землі призводить до неможливості повноцінно вести бізнес, оскільки не можна вносити землі сільськогосподарського призначення до статутних капіталів підприємств. Крім того, оскільки законом заборонено купувати і продавати землю, то банки також не беруть її у заставу, а значить, і отримати кредит «під землю» не можна.

Існування мораторію насправді призвело до виникнення в Україні різноманітних доволі законних схем, за якими можна стати власником землі. Ними користуються як звичайні фермери, так і аграрні підприємства.

Тобто ринок землі в Україні давно існує, але перебуває в тіні та реалізовується за допомогою удаваних правочинів, які ставлять у вкрай невідгідне положення власників земель.

Серед «тіньових» способів можна виділити: довгострокова оренда, договір емфітевзису. Вони позбавляють власника землі можливості продати земельну ділянку, що йому належить, за адекватною ринковою ціною, тому що вона просто не сформована.

В результаті таких удаваних правочинів особа, яка бажає «продати» землю, часто погоджується підписати абсурдні документи, зокрема, розписки та договори позики, часто не

розуміючи істинного значення цих документів та не передбачаючи ризиків для себе.

Орендатор не має права (та чіткої перспективи) стати власником орендованої землі та позбавлений гарантій збереження інвестицій. Тому він не зацікавлений в збереженні родючості ґрунтів. Як наслідок маємо недбайливе ставлення до землі та погіршення її якості.

Аграрії зацікавлені в швидкому поверненні своїх інвестицій. Агропідприємства, фермери інвестують у виробництво культур, які дають швидкий оборот вкладеного капіталу – пшениця, ячмінь, кукурудза, соняшник та соя. Найбільші доходи агросектору – від експорту зернових та соняшникової олії.

Це експортна сировина з мінімальною доданою вартістю. Ціни на неї залежать від котирувань на міжнародних біржах із прив'язкою до нафти. Відтак мораторій негативно впливає на стабільність гривні.

Таким чином, запровадження ринку землі має збільшити конкуренцію, забезпечити рівні умови на ринку земель та збільшити вартість землі як активу власників паїв.

Купівля-продаж земельних ділянок надасть можливість власникам на вигідних для себе умовах розпорядитись своєю власністю: кредит, застава, придбання рухомого або нерухомого майна.

Також це може позитивно вплинути на розвиток фермерського господарства, тому що фермери матимуть можливість придбати землю або взяти кредит на придбання техніки та в подальшому здійснювати господарську діяльність.

Особисто я раджу власникам земельних ділянок не поспішати продавати власні наділи, і навіть якщо виникатиме така необхідність, то обов'язково радитись із фахівцями, аби не потрапити у неприємну ситуацію.

Земельний Фонд України підтримує запровадження ринку землі, тому що кожен має право володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю. Право приватної власності є непорушним.

Фахівці ЗФУ мають потрібні ресурси та завжди готові надати консультацію або

допомогти в складанні будь-яких необхідних документів (<https://agropolit.com/blog/453-scho-nam-dast-zaprovdjennya-rinku-zemli>). – 2021. – 03.02).

Блог на сайті «Судова-юридична газета»

Про автора: Роман Бабій, український правник, політик, народний депутат України IX скликання, спеціально для «Судово-юридичної газети»

Господарський процесуальний кодекс: настав час змін

З часу запровадження нових процесуальних кодексів минуло три роки. Настав час їх доопрацювати та вдосконалити з урахуванням виявлених на практиці недоліків.

Ці недоліки «болять» одразу всім – суддям, адвокатам, представникам сторін у судовому процесі. Досить часто вони використовуються для процесуальних зловживань. Ось кілька яскравих прикладів:

Маніпулювання строками розгляду справ через неодноразову зміну складу суду. Мабуть, у кожного адвоката чи учасника судового процесу був випадок, коли безпосередньо перед судовим засіданням чи за кілька днів до нього хтось із колегії чи суддя, який слухає справу одноособово, раптово захворів чи пішов у відпустку на кілька днів. Згідно із законодавством, у такому випадку справа має передаватися іншому судді, або ж змінюється склад колегії, розгляд справи відкладається і строки розгляду справи починаються спочатку. Інколи суддя досить швидко повертається із відпустки, і тоді справа знову повертається до нього, але строки розгляду знову починають рахуватися заново. Інколи доходить до абсурду – коли в окремих справах перед кожним засіданням змінюється хтось із колегії суддів і справа слухається роками. І при цьому формального порушення процесуальних кодексів немає.

Маніпулювання нормами щодо виключної підсудності. Наприклад, коли спір хоч трохи зачіпає чи навіть просто згадує нерухоме майно,

за тлумаченням деяких учасників спору він має розглядатися виключно за місцезнаходженням майна. Чи коли до спору позивач без будь-яких обґрунтованих підстав «причіплює» центральний орган влади, і через це справа має розглядатися господарським судом м. Києва чи Окружним адміністративним судом м. Києва.

Відмова в позові на підставі того, що позивач неправильно обрав спосіб захисту, неправильно його сформулював або ж на думку суду обраний спосіб захисту є неефективним. Первісна задача суду полягає не в тому, щоб формально дати оцінку написаному позивачем у своїх позовних вимогах, а у разі підстав для цього захистити порушене право, і захистити його ефективно та швидко. Не просто вказати: «такий спосіб захисту невірний, а тому ми вам відмовляємо», а вжити всіх заходів для допомоги у захисті порушених прав чи інтересів.

Звичайно, причиною змін процесуального законодавства мають бути не лише зловживання, але і вдосконалення існуючих інституцій чи процедур.

Наприклад, потребує врегулювання можливість особи, яка є стороною тотожної справи, приєднатися до розгляду аналогічної справи Великою палатою Верховного Суду. Де-факто Велика палата вирішує правову проблему для невизначеного кола осіб, у тому числі сторін справ, провадження у яких зупинено до розгляду правової проблеми Великою палатою. Від вирішення нею іншого спору в переважній частині залежить і вирішення всіх зупинених справ. Відтак цілком логічно та справедливо надати учасникам зупинених справ можливість донести Великій палаті свою позицію щодо вирішення виключної правової проблеми. Це призведе до сталості судової практики, дозволить суду всебічно розглянути проблему та зменшить кількість відступів від раніше сформованих правових висновків.

І це лише декілька ситуацій, законодавче регулювання яких необхідно вдосконалити. Багато хто з моїх колег по комітету з питань правової політики під час засідань та робочих нарад піднімає ті чи інші проблемні питання,

вирішення яких вимагає змін процесуальних кодексів. Через це у нас з'явилася пропозиція систематизувати всі напрацювання з цього приводу та внести на розгляд Ради єдиний великий законопроект, замість того, щоб множити велику кількість «точкових» документів. Попередньо ми вже обговорили з колегами необхідність створення у комітеті робочої групи по цьому напрямку.

У проекті Плану законопроектної роботи ВРУ на 2021 рік, прийняття якого очікується на першому пленарному засіданні нової сесії, окремим пунктом виділено проект Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення сталості та єдності судової практики та вдосконалення процесуального законодавства». Його предметом має стати комплексне внесення змін до Кодексу адміністративного судочинства, Господарського процесуального кодексу та Цивільного процесуального кодексу України.

На моє переконання, при цьому має дотримуватися підхід максимальної уніфікації процесуальних кодексів. Такий підхід неодноразово підтримувався членами комітету з питань правової політики.

У зв'язку із цим я разом із суддями господарських судів та з окремими практикуючими адвокатами підготував проект змін до Господарського процесуального кодексу України.

Саме його я пропоную для обговорення професійною спільнотою. Впевнений, що запропоновані зміни до ГПК можна відповідно імплементувати і в процесуальні кодекси цивільної та адміністративної юрисдикції задля дотримання принципу уніфікованого регулювання судових процесів у різних юрисдикціях. Відтак прошу долучатися до обговорення і фахівців, які працюють із Цивільним процесуальним кодексом та Кодексом адміністративного судочинства з метою внесення змін і в ці кодекси для підвищення ефективності відправлення правосуддя (<https://sud.ua/ru/news/blog/192099-gospodarskiy-protsestualniy-kodeks-nastav-chas-zmin>). – 2021. – 02.02)..

Блог на сайті «Zaxid.net»

Про автора: Наталія Піпа. народна депутатка України, фракція «Голос»

Чи закриватимуть 10-11 класи?

5 відповідей про реформу старших класів

Деякі ЗМІ поширюють відверту брехню про те, що цього року більше половини шкіл будуть закритими або не будуть приймати на навчання учнів 10-11 класів.

Батьки і старшокласники розгублені. Дається взнаки недостатня комунікація Міносвіти з учасниками освітнього процесу. Виходить, що про етапи реалізації освітніх реформ в Україні нам охочіше розповідають проросійські ЗМІ, аніж ті, хто ці реформи безпосередньо впроваджує.

Насправді ніхто школи закривати не планує. Натомість в Україні триває реформа середньої освіти – Нової української школи, яка передбачає трансформацію мережі освітніх закладів. Тобто, плануються зміни (трансформація), але не закриття шкіл.

Коротко відповім на 5 найпоширеніших запитань щодо реформи шкіл:

1. Який поділ шкіл передбачає освітня реформа?

Ухвалений рік тому закон про повну загальну середню освіту передбачає, що з 2027 року школи будуть поділені на: початкові (1-4 класи), середні (5-9 класи) та ліцеї (10-12 класи). Ліцеї, в свою чергу, будуть: професійного типу – наприклад, на базі училищ, і академічного спрямування – для тих, хто планує вступати до закладу вищої освіти. За задумом (реформою) у більшості ліцеїв буде по 5-6 профілів.

2. Навіщо потрібні ліцеї?

Ліцеї передбачатимуть можливість учневі у 10 класі обрати собі профіль – предмети, які йому подобаються, вдаються, знадобляться для освоєння майбутньої професії та вчитися за цим профілем до 12 класу у рамках НУШ. Це може бути математика, спорт, гуманітарні науки, мистецтво тощо. За бажанням, можна змінити профіль після 10-го класу. Тобто, в старшій

школі можна буде спробувати два профілі. Що важливо – учневі потрібно буде вивчати вже не 20 предметів, а близько 12. Із них 50% будуть обов'язковими, 30% згідно профілю і 20% – на власний вибір. У професійному ліцеї учень зможе отримати певну кваліфікацію. Академічний же ліцей підготує учня до вступу до закладу вищої освіти.

Що ще більш важливо: ліцей дасть змогу учневі підготуватися до ЗНО вже у школі, без репетитора. Адже це чи не основне завдання реформи.

3. Чи дійсно старших шкіл буде менше, ніж початкових і середніх?

Так, це передбачено реформою НУШ, але такі зміни будуть впроваджуватися поступово. Пілотні проекти буде запущено у 2024 році, а повний поділ шкіл має відбутися у 2027 році. Умовно якщо взяти три школи: у двох із них буде лише початкова та середня освіта і лише в третій буде старша. Але ці старші школи мають бути спроможними: мати наповненість класів, обладнані кабінети тощо.

4. Які саме школи будуть старшими?

Це залежить від перспективних покорокових планів розвитку мереж освітніх закладів, з відповідним розподілом шкіл на початкові, середні і ліцеї. Щоб учні спочатку ходили у школи, які розташовані найближче до їхнього будинку, а після закінчення середньої школи обирали спеціалізацію і вступали до ліцею, який також знаходиться неподалік від їх місця проживання. На сьогодні відділи освіти такі плани розробляють, але вони ще не затверджені. Тому поширена інформація про нібито скорочення шкіл цього року – є неправдивою. У 2021 році навіть не передбачено реорганізацію шкіл.

5. Навіщо взагалі трансформувати освітню мережу?

Успішність випускників залежить не лише від бажання навчатися і старань учнів, але й від потужності та ресурсозабезпеченості школи. Щоб забезпечити якісну профільну школу потрібна відповідна матеріальна база. Неможливо у кожній школі створити якісно оснащені класи хімії чи фізики. Неможливо забезпечити 5-6 профілів навчання у кожній

діючій зараз школі. І от саме профільність – основне завдання ліцею. Тому таких шкіл буде менше, але рівень освіти в них буде вищим. Ці школи-ліцеї будуть більш спроможними. З урахуванням і їхнього розташування, і можливості підвезення учнів до цих шкіл, і забезпечення педагогічними кадрами, і ресурсного забезпечення й інших факторів. Замість висновку: важко прогнозувати, чи буде шкільна реформа впроваджена вчасно. Очевидно, що через карантин і зміни керівництва Міносвіти всі терміни по її впровадженню зсуваються. Натомість з'являються різні «страшилки» про закриття шкіл від тих, хто або не розуміє принципів реформи НУШ, або хоче налякати українське суспільство. Зрештою реформу освіти вже розпочато і її не спинити. Україна матиме якісну освіту! (https://zaxid.net/chi_zakrivatimut_10_11_klasi_n1513765). – 2021. – 01.02).

Блог на сайті «Политические известия в Украине»

Про автора: Сергій Ніжинський, к.ю.н., голова комітету з міграційного права Асоціації правників України, координатор міграційної платформи – www.migration-help.org.ua

Подвійне громадянство: Чому зараз та чому не на референдумі?

В обґрунтуванні необхідності законопроекту №4640 «Про внесення змін до деяких законів України щодо правового забезпечення наявності іноземного громадянства (підданства) у громадян України», що зареєстрований 25.01.2021, а 27.01.2021 року вже надано на ознайомлення громадськості чітко вказано, інститут громадянства не відрегульовано та потребує удосконалення, а запропоновані зміни дають добровільну легалізацію наявності іноземного громадянства.

Перш за все, бентежить той факт, що саме зараз відбувається активізація цього питання ВРУ, в той час коли ухвалено законопроект №3612 «Про народовладдя через всеукраїнський референдум».

Ніхто не може відібрати право, гарантоване ст.5 Конституції України, де народ є джерелом влади в Україні та відповідальний за своє майбутнє.

Але чому питання канабісу ми виносимо на референдум, а питання українського громадянства швиденько в ці самі дні протягуємо через законопроект, який потребує доопрацювання та громадського обговорення.

Нагадаємо, що український паспорт посідає 41 місце в рейтингу паспортів світу з можливістю безвізового відвідування 130 країн світу, не враховуючи використання Україною останніх біометричних технологій видачі ID документів в Україні, що свідчить про максимальну захищеність в світових тенденціях захисту даних.

Якщо парламентарі сприяють тому, що кожен громадянин України отримав інструмент прямої демократії для самостійного визначення стратегії розвитку своєї держави, то що може бути найважливішим для українців як не громадянство? Чому питання похідного рівня переважають ідеологічні питання нації?

На референдумі можуть виноситися питання загальнодержавного значення, як вказано в ЗУ «Про народовладдя через всеукраїнський референдум». Питання громадянства є загальнодержавним значенням без сумніву.

Передумови:

Через бажання більшості громадян України вільно пересуватися та подорожувати світом, при нагоді працювати за кордоном, дана тема обговорюється політиками майже щодня за останні 4 роки.

З одного боку у громадянина є його вибір та право. З іншого боку при подвійному громадянстві українців, які матимуть паспорти ЄС, США не буде великою кількістю, на відміну від російського паспорту.

Більшість осіб мають російські паспорти, що вже підриває безпеку нашої держави. Застосування агресором РФ сценарії «захисту власних громадян», на прикладі Південній Осетії і Абхазії і тепер в АРК Крим та Донецьку з Луганськом, вже за напрацьованою схемою. Видача російських паспортів всім бажаючим була з перших днів окупації України.

Безумовно, що видача угорських паспортів в Закарпатській області, не просто є загрозою, а вже набуває масштабів агресії з Угорщини.

Однак, більше 100 держав у світі допускають можливість подвійного громадянства. Серед них Австралія, Бельгія, Бразилія, Канада, Колумбія, Кіпр, Сальвадор, Фінляндія, Греція, Угорщина, Ісландія, Ірландія, Італія, Латвія, Мексика, Нова Зеландія, Швеція, Велика Британія.

Статтею 2 Закону України «Про громадянство України» передбачено: «Якщо громадянин України набув громадянство (підданство) іншої держави або держав, то у правових відносинах з Україною він визнається лише громадянином України. Якщо іноземець набув громадянство України, то у правових відносинах з Україною він визнається лише громадянином України».

Таким чином, у громадян України відсутні підстави та можливості володіння паспортом іншої країни.

Проте не слід це розцінювати як заборону подвійного громадянства, оскільки втрата громадянства України відбувається не автоматично з набуттям громадянства іншої держави, а виключно з дня видачі Указу Президента України про припинення громадянства щодо певної особи.

Навіть якщо громадянин України набув громадянство іншої держави або держав, то не позбавляється при цьому українського громадянства і в правових відносинах з Україною надалі визнається лише громадянином України.

Судова практика українських судів у 99% підтверджує, що твердження про заборону подвійного громадянства в Україні є помилковим.

Штрафи за приховування факту отримання іноземного громадянства передбачені ЗУ «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо громадянства». Законом передбачено, що неподання або несвоєчасне подання заяви громадянина, який добровільно отримав іноземне громадянство (підданство), а також копії документів про громадянство тягне за собою стягнення штрафу від десяти до тридцяти неоподатковуваних мінімумів

доходів громадян (від 170 до 510 грн.). Ті самі дії, вчинені чиновниками органів державної влади або місцевого самоврядування, тягнуть за собою стягнення штрафу в розмірі від п'ятдесяти до ста неоподатковуваних мінімумів доходів громадян (від 850 до 1700 грн.). Однак, дуже багато правомірних обґрунтувань в судах, де дані штрафи зводяться нанівець.

Кримінальної відповідальності за брак повідомлення – немає. Єдиним покаранням, що може бути застосоване до громадянина України, котрий має паспорт іншої держави, – втрата громадянства України. Однак дана процедура є надзвичайно складною і тому цю норму практично не застосовують.

Яскравим публічним кейсом була справа екс-голови ДПІ України пана Насірова, де правоохоронні органи не могли досить довго отримати відповіді від деяких країн ЄС щодо громадянства пана Насірова, адже в нас і досі відсутні меморандуми про обмін інформацією з питань громадянства з багатьма країнами. Зокрема, між Україною та державами ЄС немає відповідного договору про обмін інформацією.

Звісно, що стаття 25 Конституції України зазначає наступне: «Громадянин України не може бути позбавлений громадянства і права змінити громадянство. Громадянин України не може бути вигнаний за межі України або виданий іншій державі. Україна гарантує піклування та захист своїм громадянам, які перебувають за її межами». Приклад Михайла Саакашвілі показав зворотнє тлумачення, яке набуло ще і політичного резонансу.

Громадянство України згідно зі статтями 18 – 20 Закону «Про громадянство України» припиняється:

- 1) внаслідок виходу з громадянства України;
- 2) внаслідок втрати громадянства України;
- 3) за підставами, передбаченими міжнародними договорами України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України.

Вихід з громадянства України здійснюється тільки за клопотанням особи.

Вихід з громадянства України здійснюється тільки за клопотанням особи.

За різними даними, в Україні російські паспорти мали до 350 тисяч українців. Більшість з них проживала у Криму та на Донбасі.

Існують відомості, що кількість українців, що набули угорського громадянства, сягає 130 тис. осіб, румунського – до 100 тис.

За іншими даними – неофіційно від 5% до 10% українців уже мають паспорт іншої держави, а близько 5 млн перебувають на заробітках за кордоном, які теж у перспективі можуть отримати там громадянство. Громадянство іншої держави можна купити. Це абсолютно законна практика.

Так, цілком реально отримати громадянство іншої країни за гроші. Є держави, які дозволяють стати їхнім громадянином автоматично: треба лише перевести гроші і через пару місяців отримати паспорт. Навіть відвідування нової батьківщини не завжди є обов'язковим. В інших країнах трохи складніше. Перевівши гроші в один з пріоритетних проектів економіки, заявник отримує тимчасовий вид на проживання. Через певний термін його замінює постійний вид на проживання, а після п'яти років законного проживання можна претендувати на громадянство.

Наприклад, Домініканської республіки можна отримати за інвестицію у 100 000 американських доларів. Ці грошові внески уряд країни має намір використовувати для фінансування соціального сектора і приватних проектів (туризм, сільське господарство та ІТ).

Громадянство Антигуа і Барбуда – USD 250 000. Безвізовий в'їзд – 129 країн, включаючи країни Шенгенської зони, Канаду та Великобританію.

Мальта – мінімальні інвестиції: EUR 650 000. Безвізовий в'їзд: 163 країни, включаючи країни Західної та Східної Європи, США й Канаду.

Кіпр – мінімальні інвестиції: EUR 2 500 000. Безвізовий в'їзд: 151 країна, включаючи всі країни Європейського союзу, Канаду, Великобританію, Гонконг, Сінгапур, Японію й Південну Африку.

Болгарія – мінімальні інвестиції: EUR 512 000. Терміни отримання громадянства: Через рік після отримання ПМП. Подвійне громадянство: визнається. Безвізовий в'їзд: 81 країна світу, включаючи країни Шенгенської зони, а також Японію, Південну Корею, Аргентину, Бразилію, Мексику.

США – мінімальні інвестиції: USD 500 000. Терміни отримання громадянства: Після 5 років проживання. Подвійне громадянство: визнається. Безвізовий в'їзд: 172 країни світу, включаючи країни Євросоюзу, Канаду і Японію.

Програма імміграції для інвесторів по візі EB-5 існує з 1990 року. Для участі необхідно заснувати власний бізнес або інвестувати у вже існуючий американський бізнес \$1 млн (або \$500 000 для програми інвестування регіонів цільового розвитку) із створенням як мінімум десяти робочих місць для громадян США.

Великобританія – мінімальні інвестиції: GBP 1 000 000. Терміни отримання громадянства: Після 5 років проживання. Подвійне громадянство: визнається.

Португалія – мінімальні інвестиції: EUR 500 000. Терміни отримання громадянства: Після 5 років проживання. Подвійне громадянство: визнається.

Угорщина – мінімальні інвестиції: 250 000 євро. Безвізовий в'їзд: більш ніж 140 країн світу. (дані згідно ресурсу mukachevo.net).

Закон регулює відносини між Угорщиною та іноземними громадянами, які погодилися інвестувати в державні цінні папери (облігації) суму в 250 000 євро не менше, ніж на п'ять років.

Наслідки подвійного громадянства:

– подвійне оподаткування доходів є основною проблемою в майбутньому із подвійним громадянством.

– військовий обов'язок

– дипломатичний захист

Згідно статті 3 Гагської конвенції, прийнятою Лігою Націй 12 квітня 1930 р., держава не може надавати дипломатичний захист будь-кому із своїх громадян від іншої держави, громадянином якої така особа також є. При знаходженні в третій країні особа, яка має громадянство двох і більше країн, розглядається як така, що має тільки одне громадянство.

Часом у конкретних ситуаціях питання про те, громадянином якої держави потрібно вважати особу, вирішуються лише у суді.

За даними дослідження Центра Разумкова у 2010 році наприкінці минулого року, 49,4% громадян нашої держави хотіли б мати

громадянство ще однієї країни при збереженні українського громадянства. А 40,9% громадян не хотіли б мати подвійного громадянства ні за яких обставин.

Останнє ж опитування, що проведене у 2014 році Київським міжнародним інститутом соціології на замовлення ZN.UA. показало іншу статистику.

Тепер бажаючих узаконити біпатридів (осіб з подвійним громадянством) в Україні стало менше – всього 30,2% в цілому по країні. Найбільше на Сході – 47,3%.

По країні в цілому проти «подвійного громадянства» – 44,9%.

Цікаво, що найбільше тих, хто підтримує право мати два паспорти – в Закарпатській області. Тут таких 56,8% опитаних.

А ось в Галичині більшість вважає, що дозвіл подвійного громадянства призведе до зростання сепаратизму і розколу України – 57,5%.

На Закарпатті в прямий, беззастережний зв'язок між розколом країни і подвійним паспортом вірять одиниці – всього 5,5%.

Як бачимо, інформація та думки різняться. Дані статистики – не є відображенням даних референдуму.

Однак, найбільше мене вражають потенційні зміни до ЗУ «Про внесення змін до деяких законів України щодо правового забезпечення наявності іноземного громадянства (підданства) у громадян України». Деякі статті є досить вибірково з питань рівності, зокрема у ст.19 Закону, на предмет хто подає заяву на відсутність громадянства серед держслужбовців, а хто не подає. Явне порушення принцип рівності.

Також не зрозуміло, що іноземець не може бути у наглядовій раді НБУ як стратегічному місці роботи, а в інших місцях може – тобто Укрпошта, Укрзалізниця, Укрспецекспорт не стратегічні вже? І таких питань багато.

Підсумовуючи вищезазначене аналізуючи законопроект, порівняльну таблицю та відгуки експертів, можна зробити наступний висновок.

Питання подвійного громадянства – це питання національної безпеки під час військової агресії, а також стратегічний кардинально інший курс Держави Україна.

Тільки референдум, а не парламент має право реалізувати принцип статті 5 Конституції України, а народ України – визначити курс загальнодержавного значення! (<https://izvestia.kiev.ua/blog/show/84772>). – 2021. – 29.01).

Блог на сайті «Українська правда»

Про автора: Ігор Попов, експерт Українського Інституту Майбутнього

Закон про всеукраїнський референдум – ризику та політичні наслідки

Найближчими днями Україна може отримати можливість проводити всеукраїнські референдуми. Відповідний законопроект буде розглядатися в другому читанні 26 січня. Загалом текст нормальний, готували його професіонали, але з його ухваленням політики звичайно ж отримають у своє розпорядження новий потужний інструмент для політичної боротьби.

Законопроект N3612 був внесений до Верховної Ради України Президентом України, 18 червня – проголосований в першому читанні. Вже у липні Венеційська комісія оприлюднила терміновий висновок щодо законопроекту. Ключова рекомендація – Верховна Рада повинна мати відповідну роль до проведення референдуму за народною ініціативою і, бажано, після голосування на референдумі, щоб не було автоматичної імплементації ухвалених рішень. До законопроекту було подано 1380 поправок. Профільний комітет розглянув поправки і більшість їх відхилив. Юридичне управління ВРУ надало ряд зауважень, які були переважно враховані у комітетській редакції тексту. 18 листопада комітет уточнив своє минуле рішення, врахував нові поправки і рекомендував законопроект для ухвалення у другому читанні і в цілому.

Варто відзначити, що процес підготовки законопроекту відбувався прозоро, із залученням громадських експертів, врахував позицію міжнародних експертних організацій. Робота профільного комітету була організована професійно та системно. Загалом,

текст законопроекту відповідає сучасним українським суспільним потребам та основним міжнародним стандартам.

Тема народовладдя є пріоритетною для Президента В.Зеленського та входить до його виборчої програми, тому цей законопроект має шанси на його публічну підтримку і позитивне голосування у Верховній Раді України. Після цього робоча група буде представляти на обговорення законопроект про місцеві референдуми, готуються пропозиції про інші форми прямої демократії.

Разом з тим, набуття чинності законом про всеукраїнський референдум відкриває нові можливості для розвитку політичних процесів в Україні. Поява нового легітимного інструменту ухвалення політичних рішень може бути використана як для посилення впливу виборців на рішення влади, так і для просування популістських питань або для актуалізації тем, які роз'єднують українське суспільство і можуть привести до деструктивних наслідків.

До прикладу, референдум про втрату чинності законом України або окремими його положеннями – створює можливості для опозиції. Можуть бути ініційовані референдуми про скасування закону про ринок землі (закон має набути чинності 01.07.21), про гральний бізнес, про державну мову. Для цього потрібно зібрати 3 мільйони підписів, в тому числі в близькому майбутньому будуть зараховуватися електронні підписи. Після перевірки підписів Указ Президента повинен бути підписаний фактично автоматично. В перехідних положеннях міститься норма про набуття чинності пункту про референдуми по скасуванню законів з дня набрання чинності законом про народну законодавчу ініціативу, але не пізніше 1 січня 2022 року. В результаті ухвалення закону про народну законодавчу ініціативу стане, вірогідно, залежним від потенційного скасування закону про ринок землі.

Конституційний Суд, згідно з новим законом, отримує додаткові повноваження щодо контролю за відповідністю Конституції України питання, яке пропонується референдуму за народною ініціативою. В нинішній ситуації з

протистоянням навколо КСУ це створює ризик політизації рішення КС. Поки КС не винесе своє рішення – референдум не проводиться. Це створює ризик затягування процесу. КСУ має 30 днів на підготовку висновку, але, до прикладу, не передбачено санкції або алгоритми, якщо висновок за 30 днів не з'явиться.

Окремі опозиційні партії можуть організувати референдуми щодо чутливих для суспільства політизованих питань: про другу державну мову, відносини з Росією чи про членство у НАТО – як референдум за народною ініціативою з питань загальнодержавного значення. Для цього потрібно зібрати 3 мільйони підписів. Звичайно, після проведення референдумів з питань загальнодержавного значення їх результат потребує подальших рішень Верховної Ради чи інших органів влади для імплементації результатів референдуму. Проте, сам факт реєстрації ініціативних груп та збору підписів може привести до загострення внутрішньополітичної ситуації.

У тексті законопроекту вперше запроваджується можливість електронного голосування. У наших політичних реаліях це створює ризики купівлі голосів, контрольованого голосування та загрози кібератак. У прикінцевих положеннях закону передбачено, що відповідні частини закону набудуть чинності лише після ухвалення спеціального закону щодо застосування інноваційних технологій з електронного (машинного) голосування. Проте, ризики запровадження електронного голосування потребують широкої експертної дискусії, з урахуванням практичного досвіду інших країн.

Референдум вважається дійсним при явці 50%+1 виборець, і опоненти ініціаторів референдуму можуть спробувати закликати своїх виборців утриматися від участі у референдумі. Низька явка на вибори у 2020 році може стати тенденцією і таким чином нести загрозу можливості проведення реальних референдумів в Україні.

Центральна виборча комісія, так само як і КСУ, отримує додаткові повноваження. Ці повноваження стосуються не лише організаційних функцій, але і політичних – право

остаточного затвердження результатів референдуму. ЦВК формується за політичними квотами, і тому існує ризик політизації відповідних рішень чи відмови частини членів ЦВК від затвердження результатів референдуму за політичними мотивами.

Дії чи бездіяльність ЦВК оскаржуються в адміністративних судах. Зараз ситуація навколо окремих рішень Окружного адміністративного суду міста Києва є доволі конфліктною, і розглядаються навіть пропозиції ліквідації цього суду. Залежність організації референдуму від рішень адміністративних судів може привести до спроб тиску на суди для зриву процесу проведення референдуму.

Орієнтовні витрати державного бюджету на проведення одного всеукраїнського референдуму, за приблизними підрахунками, становлять близько 2 млрд. грн. Політичні сили повинні бути свідомими у виборі часу і тем для ініціювання референдумів, щоб це не призвело до марного витрачання коштів державного бюджету.

Проведення референдумів з питань дострокового припинення повноважень Верховної Ради України чи Президента України буде і надалі неможливим, бо Конституція передбачає вичерпний перелік підстав для припинення їх повноважень. Проте, на практиці можемо очікувати спроб реєструвати ініціативні групи, потім оскарження змісту питання в КСУ і гострих дебатів щодо «народного вотуму недовіри».

Ухвалення принципово нової Конституції на референдумі буде неможливим. Закон дозволяє лише внесення змін до трьох розділів – 1,3,13 – загальні засади, вибори, внесення змін до Конституції. І в цьому випадку референдум проводиться лише на підтвердження рішень ВРУ. Тому ризиків ухвалення якихось антидержавних змін поза Верховною Радою немає.

Таким чином, після ухвалення закону першим може пройти референдум з питань загальнодержавного значення, з консультативною силою, ініційований або прихильниками Президента, або опозицією. Право на проведення референдуму – логічний

і необхідний елемент демократії. І будемо сподіватися, що його існування не приведе до політичних спекуляцій і зловживань політиками. Негативний практичний досвід лише підірве довіру до інституту референдуму як такого (<https://blogs.pravda.com.ua/authors/popov/600d407cd0e55/>). – 2021. – 24.01).

Блог на сайті «Українська правда»

Про автора: Гуля Поготова, співвласник Delta Medical. Лікар-кардіолог, Ph.D. Телеведуча, член Editor's Club УП

Продаж ліків онлайн: можна, але не всім

Не встигли ринок і споживачі відчутти радість від обіцяної владою можливості замовлення і доставки безрецептурних лікарських препаратів онлайн, як з'явилися новини.

На сайті Держлікслужби опубліковано проект постанови КМУ, відповідно до якої можливе внесення змін до Ліцензійних умов торгівлі лікарськими засобами, що стосуються правил електронної торгівлі ліками.

Ось деякі запропоновані зміни, на які хочеться звернути увагу:

– здійснювати електронну торгівлю ліками може тільки суб'єкт, який має ліцензію на роздрібну торгівлю ліками і фактично здійснював її безперервно останні 2 роки (до подачі заявки на електронну торгівлю).

Полум'яний привіт стартапам! Комусь дуже хочеться, щоб новачкам в цьому сегменті бізнесу місця не було.

– здійснювати електронну торгівлю ліками може тільки суб'єкт, який має не менше 10 аптек або аптечних пунктів.

Раз! І відразу відсікаються малі аптечні мережі! Може, це і не погано (для когось). Однак це точно знизить конкуренцію на ринку. А конкуренція – це передусім низькі ціни!

– доставка ліків може здійснюватися тільки в межах однієї області, в якій розташована аптека.

Цей випад зачепить вже не тільки малі, а й середні аптечні мережі. Адже щоб виконати

цю умову і повноцінно покрити всю Україну, необхідно мати мінімум одну аптеку в кожній області!

– здійснювати електронну торгівлю ліками можна тільки через власний сайт, зареєстрований в українській доменній зоні. Передавати сайт іншому суб'єкту для електронної торгівлі ліками не можна.

Якщо йдеться про доменну зону UA, то це як мінімум означає, що сайту доведеться зареєструвати товарний знак або торговельну марку, а цей процес триває довгі місяці. Знову ж, власних товарних знаків не мають найчастіше стартапери та малий бізнес.

Що у підсумку? Очевидно, що можливе ухвалення цих поправок обмежить можливості малих і середніх аптечних мереж та істотно загальмує їхній вхід на ринок онлайн продажу ліків.

Неважко здогадатися, кому це може бути вигідно (<https://blogs.pravda.com.ua/authors/pogotova/601be26913b29/>). – 2021. – 04.02).

Блог на сайті «Lb.ua»

Про автора: Михайло Радущкий, голова Комітету ВР з питань здоров'я нації, медичної допомоги та медичного страхування

Онлайн-торгівля медичними препаратами: як вона працюватиме?

За минулий рік Держлікслужба виявила 100 фактів контрабандного ввезення лікарських засобів на територію країни та незаконного продажу медичних препаратів через кур'єрів, поштовий зв'язок та за допомогою мережі інтернет. Відповідно 100 листів щодо виявлених фактів спрямовано до правоохоронних та митних органів.

Гадаєте, порушників суворо покарали? Не факт. За продаж медичних препаратів, які не відповідають вимогам стандартів, норм, правил і зразків щодо безпечності, якості, комплектності та упаковки, продавцю загрожує покарання за статтею 167 Кодексу України про адміністративні правопорушення – тобто, штраф (340-1700 грн). Найчастіше це випадки

порушення упаковки лікарського засобу, умов зберігання чи терміну придатності препарату. Такими штрафами, звісно, зловмисників не налякаєш.

Реальне покарання загрожує лише злочинцям, які займались виготовленням та збутом фальсифікату. В 2019 році Верховна Рада посилила покарання за виготовлення, придбання, перевезення, пересилання, зберігання з метою збуту або збут завідомо фальсифікованих лікарських засобів. За статтею 321 КК України злочинцям загрожує від 5 до 8 років, у випадку особливо тяжких наслідків – довічне позбавлення волі.

На жаль, ми не маємо статистики, яка кількість з виявлених Держлікслужбою фактів порушень дійшла до суду. Та зрозуміло, що істотних результатів у боротьбі зі фальсифікаторами досягти не вдалось. В будь-якому разі 100 порушень – це крапля в морі. Реальні масштаби продажу неякісних чи підроблених медичних препаратів через інтернет в десятки, якщо не в сотні разів більше.

Напевно, єдиний шлях ефективно вирішити проблему – відокремити офіційну інтернет-торгівлю від «сірих» торговельних сайтів. Дати можливість українцям уникати сумнівних мережевих ресурсів, де представлена продукція незрозумілого походження і умов зберігання.

17 вересня 2020 року Верховна Рада ухвалила закон № 904-IX «Про внесення змін до статті 19 Закону України «Про лікарські засоби» щодо здійснення електронної роздрібною торгівлі лікарськими засобами». За законом, замовити онлайн можна будь-які лікарські засоби доступні у звичайній аптеці, медпрепарати за електронним рецептом, зокрема, за програмою «Доступні ліки» для пацієнтів із серцево-судинними захворюваннями, бронхіальною астмою, цукровим діабетом. Заборонено продаж через інтернет медикаментів, у складі яких є наркотичні, психотропні речовини та прекурсори.

У прикінцевих положеннях закону Уряду надано три місяці на розробку нормативно-правових актів та створення Реєстру ліцензіатів – компаній, які мають право займатись інтернет-торгівлею ліків. Відповідний проект постанови

Кабміну вже розроблений та розміщений для обговорення на сайті Держлікслужби.

У проекті постанови вказані такі вимоги до інтернет-аптек: займатись інтернет-торгівлею може лише реальна аптечна мережа, яка працює більше 2 років та налічує не менше 10 аптек. Інтернет-аптека, крім продажу, забезпечує безкоштовну онлайн консультацію фармацевта. На сайті аптеки повинна розміщуватись ліцензія, гіперпосилання з якої веде на Реєстр ліцензіатів Держлікслужби.

Ліцензія для онлайн-торгівлі медпрепаратами не потрібна, для включення до реєстру аптечна мережа просто подає документи про матеріально-технічну базу та кваліфікацію працівників, а також договір із поштовим оператором на доставку товарів.

Звичайна служба доставки не може займатись ліками, це дозволено лише оператору, що внесений до Єдиного державного реєстру операторів поштового зв'язку. Адже за дотримання умов перевезення (в багатьох випадках доставка можлива лише в термобоксах) відповідає саме оператор, а не інтернет-аптека. Крім того, оператор гарантує, що покупець зможе безкоштовно повернути медичний препарат, якщо йому доставлять ліки з іншою назвою, ціною чи дозуванням.

Перелічені вимоги не дозволять потрапити до реєстру компаніям-одноденкам, керівництво яких нереально притягнути до відповідальності.

Очікуємо на ухвалення проекту постанови Урядом найближчим часом. Питання відокремлення «білої» та «сірої» інтернет-торгівлі сьогодні актуальне як ніколи (https://lb.ua/blog/mykhailo_radutskyi/475592_onlayntorgivlya_medichnimi.html). 2021. – 19.01).

Блог на сайті «Lb.ua»

Про автора: Михайло Радущкий, голова Комітету ВР з питань здоров'я нації, медичної допомоги та медичного страхування

Вакцинація від COVID-19: Україна зможе використовувати вакцини в екстреному режимі

Президент Володимир Зеленський заявив, що в лютому розпочнеться вакцинація від коронавірусу груп ризику населення. Незабаром Україна очікує першу партію – 1 млн доз вакцин. Чи готова наша країна до реєстрації вакцин?

На сьогодні жодна вакцина від COVID-19 не пройшла повний цикл випробувань. Щеплення в ЄС, США та інших країнах розпочались в режимі екстреного використання (emergency use). Українське законодавство не передбачає такого режиму. Тому для реєстрації вакцин в нашій країні виникла потреба законодавчих змін.

Комітет з питань здоров'я нації розробив та ухвалив законопроект № 4613. Згідно цього документа ми надаємо уряду право реєструвати вакцини для використання за таких умов:

наявні дані про успішне проведення доклінічних випробувань;

клінічні дослідження проводилися з дозволу відповідних компетентних органів США, Великої Британії, Швейцарської Конфедерації, Японії, Австралії, Канади, Китаю, Ізраїлю, Індії або Європейського союзу, або лікарський засіб має перекваліфікацію Всесвітньої організації охорони здоров'я;

відома потенційна користь лікарського засобу;

не існує адекватної, схваленої та доступної альтернативи.

За наявності цих обставин вакцина може бути зареєстрована для екстреного медичного застосування на один рік (з можливістю продовження ще на рік), доки заявник завершить клінічні дослідження. Аналогічний порядок доступу до застосування лікарських засобів («реєстрація під зобов'язання») діє в законодавстві ЄС та провідних країн світу.

Відзначу, що законопроект напрацьований спільно з Міністерством охорони здоров'я, і його прийняття підтримується Радою національної безпеки і оборони України.

Сьогодні, 26 січня, Верховна Рада включила законодавчу ініціативу № 4613 до порядку денного як невідкладний. За планом роботи парламенту – в четвер народні депутати мають розглянути цей законопроект.

Також нагадаю, що за ініціативи Комітету з питань здоров'я нації Верховна Рада у минулому році ухвалила закон про скорочення терміну реєстрації в Україні вакцин від COVID-19 до п'яти днів.

Гадаю, що колеги підтримають законопроект № 4613, і вже у четвер країна буде повністю готова до реєстрації та використання вакцин від COVID-19. Відповідно й до початку вакцинації населення (https://lb.ua/blog/mykhailo_radutskyi/476152_vaktsinatsiya_vid_sovid19_ukraina.html). – 2021. – 26.01).

Блог на сайті «Lb.ua»

Про автора: Анна Пуртова, народний депутат

Верховна Рада проголосувала за антиколекторський законопроект. Як він допоможе захистити українців?

Верховна Рада прийняла в першому читанні законопроект №4241 про захист боржників при врегулюванні простроченої заборгованості. Це спільний документ, над яким працювали народні депутати, Національний банк і Уповноважений Верховної Ради з прав людини.

Чому це важливо? Навіть якщо ви ніколи не брали мікропозики, ви точно чули про «фантастичні» методи роботи колекторів. Загрози, моральний тиск, фейкові порноколажі, шантаж родичів і близьких, – все це часто стосується навіть тих, хто ніколи не брав позики. В інтернеті є безліч аудіо– та відео– доказів практики взаємодії колекторів з боржниками, що підтверджує той факт, що таке спілкування не має нічого спільного з людською гідністю.

Як один з авторів законопроекту скажу, що його завдання чітко визначити правила роботи колекторів. Те, що зараз відбувається на цьому ринку, не має жодного відношення до цивілізованих методів врегулювання спорів.

Чому так? Сьогодні законодавство не визначає термінів «колектор» або «колекторська діяльність» і не регулює права, обов'язки і правила поведінки таких компаній, хоча ринок

колекторських компаній доволі розвинутий і налічує більше 200 компаній.

Основні зміни, передбачені нашим законопроектом № 4241:

1) Створення публічного реєстру колекторських компаній, який буде вести Національний банк. Всі компанії, що займаються врегулюванням проблемної заборгованості, мають привести свою діяльність до вимог законодавства та зареєструватися в загальному Реєстрі. Якщо компанія відсутня в Реєстрі, вона не має права здійснювати колекторську діяльність.

2) Нагляд за колекторами та їх поведінкою стосовно споживачів, який здійснюватиметься НБУ. Національний банк України контролюватиме дотримання колекторами законодавства, встановлюватиме додаткові вимоги до взаємодії зі споживачами і захищатиме права споживачів, розглядатиме звернення громадян. Ключове – НБУ отримає змогу накладати штрафні санкції, а також виключати порушника з Реєстру колекторських компаній у випадках порушень. Якщо порушника виключають з реєстру, кредиторів зобов'язані розірвати з цією компанією договори.

3) Банки і фінансові компанії ще на етапі підписання договору про споживчий кредит повинні будуть попереджати клієнта про можливість залучення колектора в разі прострочення платежу по кредиту. Кредитор також буде зобов'язаний публікувати інформацію про колекторську компанію на своєму веб-сайті та в місцях надання послуг, а в випадку відступлення права вимоги за договором новому кредиторі або при залученні колекторської компанії кредитор повинен повідомляти про це споживача.

4) Кредитор не має права залучати колекторську компанію для врегулювання простроченої заборгованості, якщо умовами договору про споживчий кредит не передбачено таке право кредитодавця

5) Колектори повинні будуть дотримуватися вимог до етичної поведінки при взаємодії зі споживачем. Законопроект встановлює виключний перелік способів передбаченого взаємодії колектора зі споживачем фінпослуг і

встановлює обмеження максимальної частоти такої взаємодії. За порушення цих вимог передбачена відповідальність.

б) Кредитодавцю і колекторським компаніям при роботі забороняється обробляти персональні дані третіх осіб, які не давали згоду на їх обробку (родичів, друзів боржника), а також персональні дані споживача: графік його роботи, місце і час відпочинку, поїздки в межах і за межі України, місця і час зустрічі з рідними, друзями та інше, інформацію, розміщену в соціальних мережах.

При цьому, законопроект передбачає, що під час першого взаємодії зі споживачем кредитор або колекторська компанія повинна представитись і повідомити своє найменування, ПІБ особи-представника, правову підставу взаємодії і розмір простроченої заборгованості, а на вимогу споживача – надати підтвердуючі документи протягом 7 робочих днів.

Рада планує заборонити колекторам погрожувати і принижувати боржників

Що законопроект забороняє робити колекторським компаніям?

Було проаналізовано найчастіші зловживання колекторів. В законопроекті передбачено, що колекторам забороняється:

- взаємодіяти з позичальником до надання відповідного договору з кредитором;
- взаємодіяти з третіми особами, які не є сторонами договору;
- дзвонити позичальнику з 20:00 до 8:00;
- використовувати засекречений номер, дзвонити частіше 2 разів на добу;
- використовувати функцію (сервіс) автоматичного додзвону до споживача протягом більше ніж 60 хвилин на добу;
- вимагати взяти на себе зобов'язання від близьких, поручителів, представників позичальника;
- повідомляти недостовірну інформацію про розмір боргу і наслідки несплати;
- використовувати написи на конвертах «виконавчий документ», «рішення про стягнення», «повідомлення про виселення»;
- представлятися співробітниками державних органів;

– вимагати погашення заборгованості у інший спосіб, ніж це передбачено законом або договором.

Цей перелік не є вичерпним. Національний банк України у межах своєї компетенції має право встановити додаткові вимоги до взаємодії зі споживачем при врегулюванні простроченої заборгованості (вимоги до етичної поведінки).

Також законопроект встановлює вимоги до власників істотної участі колекторських компаній. Ними не можуть бути:

1) фізична особа, яка:

– має не зняту або не погашену в установленому законом порядку судимість за кримінальні правопорушення проти громадської безпеки, власності, у сфері господарської діяльності, у сфері використання електронно-обчислювальних машин (комп'ютерів), систем та комп'ютерних мереж і мереж електров'язку та у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг;

– є резидентом держави, що здійснює збройну агресію проти України;

– має зареєстроване місце проживання на тимчасово окупованих територіях у Донецькій та Луганській областях, Автономній Республіці Крим та місті Севастополі;

2) юридична особа, зареєстрована у державі, що здійснює збройну агресію проти України.

Як закон розпочне свою дію? Колекторські компанії зобов'язані протягом одного місяця з дня введення в дію закону подати до Національного банку України відомості для включення до Реєстру колекторських компаній. У разі відсутності у Реєстрі колекторських компаній відомостей про цю компанію, через 3 місяці з дня введення в дію цього Закону, кредитодавець або новий кредитор зобов'язаний розірвати договір з такою компанією.

Які санкції, якщо колекторська компанія порушить норми закону? Законопроект передбачає такі види відповідальності, що мають бути адекватні вчиненому порушенню:

– письмове застереження Національного банку України кредитодавцю, новому кредитору та/або колекторській компанії;

– штраф у розмірі від 3 000 до 6 000 неоподатковуваних податком мінімумів (51 тис. грн – 102 тис. грн);

– тимчасова заборона на здійснення діяльності;

– виключення з реєстру колекторських компаній;

– тимчасове зупинення або відкликання (анулювання) ліцензії на провадження діяльності з надання фінансових послуг.

Крім того, законопроект містить багато інших важливих норм. Наприклад, обов'язок колекторських компаній зберігати протягом 3 років записи розмов з позичальником або поручителем. Відповідно, правоохоронні органи зможуть у випадку необхідності перевірити чи здійснювались погрози або інші протиправні дії.

Це дуже прогресивний і вкрай важливий для української економіки законопроект. Не секрет, що під час локдаунів і коронакризи послугами кредитів користувалися велика кількість українців. Сьогодні нам важливо захистити їх від недобросовісних колекторів. Законопроект не відмінняє обов'язок сплачувати свої борги. Але будь-яке стягнення повинно відбуватися виключно в спосіб, визначений законодавством та без приниження людської гідності. (https://lb.ua/blog/anna_purtova/476638_verhovna_rada_progolosovala.html). – 2021. – 01.02).

Блог на сайті «Lb.ua»

Про автора: Віталій Ломакович, засновник і голова правління Growford Institute

Накопичувальній пенсійній системі немає прийнятних альтернатив

Пенсійна реформа в Україні формально триває вже 22 роки. Більше того, вже 16 років як пенсійна система на папері має три рівні. Фактично ж маємо лише проблемний перший (солідарний) рівень і нерозвинений третій (добровільний накопичувальний).

Другий рівень пенсійної системи (обов'язковий накопичувальний) мав запрацювати ще далекого 2007 року, але не

запрацював. Остання спроба запровадження накопичувальної системи була зроблена два роки тому: другий рівень мав стартувати з початку 2019 року, проте знову не судилося.

Саме поняття «пенсійна реформа» було значною мірою дискредитоване тим, що в нього вкладали переважно непопулярні зміни параметрів солідарної системи.

Сьогодні обговорюються чергові законодавчі ініціативи, покликані змінити ситуацію. Передусім йдеться про законопроекти № 2683 «Про загальнообов'язкове накопичувальне пенсійне забезпечення» та № 4408 щодо накопичувальної професійної пенсійної системи для працівників, які працюють в шкідливих і тяжких умовах.

Останнім часом розгорнулась масштабна інформаційна кампанія проти ухвалення зазначених законопроектів. Серед аргументів, які наводять противники запровадження 2-го рівня, найчастіше фігурують такі: великий дефіцит ПФУ, неможливість збільшення навантаження на бізнес і громадян у період кризи, ризик знецінення пенсійних заощаджень внаслідок інфляції, незахищеність від крадіжки коштів, відсутність значного прогресу у розвитку третього рівня пенсійної системи тощо.

Проте часу на роздуми немає. Солідарна пенсійна система в існуючому вигляді приречена. Причини добре відомі і часто виходять за межі державних фінансів. Вирок солідарній системі винесла демографія.

За інформацією з Урядового порталу, народжуваність в Україні у 2019 році впала до найнижчого рівня в історії – 7,4 новонароджених на 1000 осіб населення. За показником народжуваності наша країна входить до п'ятірки найгірших у світі. За умови збереження поточних тенденцій, ООН прогнозує зменшення чисельності населення України до 2050 р. на 28%, частка осіб віком 60 років і старше зросте до 32%.

Слід визнати прикрий факт, що кількість працюючих вже практично зрівнялася з кількістю пенсіонерів і в майбутньому це співвідношення лише погіршуватиметься.

Під час Українського пенсійного форуму Міністр соціальної політики пані Марина

Лазебна повідомила, що коефіцієнт заміщення (тобто відношення пенсії до заробітної плати) вже знизився до 28,7% (десять років тому перевищував 50%), а за кілька десятиліть буде менше 20%. Таким чином, з високою ймовірністю можна спрогнозувати, що дуже скоро ми прийдемо до того, що за солідарною системою залишиться лише функція виплати мінімальної гарантованої допомоги за віком.

Висновок очевидний: накопичувальну систему потрібно було запроваджувати ще «вчора». Це перша важлива теза, на якій слід акцентувати увагу.

Другий важливий момент – за чий кошт відбуватиметься накопичення майбутніх пенсій. Законопроект № 2683 пропонує таку схему: роботодавці сплачуватимуть 2% від розміру заробітної плати працівників, а самі працівники – 1%. За бажанням працівника, розмір його самостійних внесків може бути збільшено. У такому разі, роботодавець буде зобов'язаний пропорційно доповнювати внески працівника власними внесками в розмірі до 5%.

Є багато обґрунтованої критики зазначених пропозицій, однак потрібно чесно зізнатись самим собі: ми не знайдемо інших джерел. Можна дискутувати щодо конкретної величини відрахувань, але принципово це нічого не змінить. Наразі ми не можемо зменшувати ставку ЄСВ, оскільки це збільшить дефіцит пенсійного фонду, який потрібно буде покривати з бюджету.

Проте можна шукати інші компенсатори. Нещодавно Growford Institute презентував дослідження щодо пріоритетів податкової політики у 2021 році, центральним висновком якого є доцільність зниження ставки ПДВ з 20% до 15%.

Наступний важливий аспект – це інфраструктура або архітектура накопичувальної пенсійної системи. Законопроект № 2683 передбачає створення нового органу – Пенсійного казначейства, в якому акумулюватимуться внески в межах другого рівня пенсійної системи. І тут є ризик «народити» чергового корупційного монстра, який фактично унеможливить повноцінний розвиток третього рівня системи.

Значно менше корупційних ризиків та вищу ефективність управління активами може забезпечити децентралізована модель другого рівня пенсійної системи з використанням вже існуючої системи недержавних пенсійних фондів (НПФ). За державою мають залишитися лише контрольні функції. Професійній спільноті, зі свого боку, необхідно сконцентрувати зусилля для того, щоб не допустити зловживань на етапі сертифікації (авторизації) НПФ для участі у другому рівні пенсійної системи.

Законопроект № 2683, а саме стаття 19, передбачає доволі громіздку процедуру зарахування пенсійних внесків на рахунки учасників другого рівня пенсійної системи, яка створює ризик «ручного» втручання на кількох етапах (Пенсійний фонд, центральний адміністратор). З метою захисту пенсійних вкладень цей процес повинен бути максимально автоматизований з використанням фінтех, а ризик «замороження» відрахувань зведений до нуля.

На жаль, існує велика кількість різного роду «міфів» про небезпеки накопичувального рівня пенсійної системи.

Перший міф: немає куди вкладати кошти. Реальність: попри нерозвиненість фондового ринку дохідність НПФ з 2017 року не поступається середньозваженим ставкам за депозитами до 1 року, а два останніх роки істотно перевищує рівень інфляції.

Другий міф: недержавні пенсійні фонди банкрутують, кошти можуть зникнути. Реальність: за 16 років існування третього рівня пенсійної системи жоден НПФ не зазнав банкрутства.

Запуск другого і розвиток третього рівнів пенсійної системи призведуть до створення потужного інвестиційного ресурсу. У сусідній Польщі активи пенсійних фондів перевищили 120 млрд дол. в еквіваленті. За розрахунками авторів законопроекту № 2683, у разі запровадження другого рівня з 2023 року, накопичені активи працівників до 2030 року мають перевищити 600 млрд грн. Це реальний шлях до незалежності від зовнішніх кредиторів.

Поява багатомільярдного інвестиційного ресурсу дасть змогу істотно знизити вартість державних запозичень. А в разі, якщо дохідність ОВДП зростатиме з інших причин, то виграватимуть від цього не лише портфельні інвестори, а й кожен громадянин-учасник накопичувальної пенсійної системи другого і третього рівнів.

Врешті-решт, вкладення пенсійних активів у державні облигації сприятиме фінансуванню дефіциту солідарної системи. Водночас, поява потужного інвестиційного ресурсу повинна дати поштовх для розвитку фондового ринку.

Підсумовуючи слід акцентувати кілька важливих моментів.

Досвід успішних країн свідчить, що гідний рівень пенсії може забезпечити лише одночасне існування трьох рівнів пенсійної системи: 1) солідарного, 2) обов'язкового накопичувального, 3) добровільного накопичувального.

Враховуючи вищезазначені демографічні тенденції, існує висока ймовірність того, що в майбутньому за солідарною системою залишиться виключно виплата прожиткового мінімуму.

Для нормального прогнозування параметрів солідарної системи потрібне чітке розуміння, скільки населення є в Україні. Перепис проводився 20 років тому, тоді як, наприклад, в США – відбувається кожні 10 років починаючи з 1790 року. В грудні КМУ видав розпорядження № 1542-р, в якому погодився з пропозицією Держстату провести перепис у 2023 році.

Необхідною умовою успіху пенсійної реформи є довіра громадян до дій влади та впевненість у збереженні і примноженні їхніх накопичень. І тут йдеться не лише про контроль за діяльністю недержавних пенсійних фондів. Не менш важливою, а можливо й важливішою, у формуванні довіри суспільства до накопичувальної системи є роль НБУ. Національний банк повинен забезпечувати стабільність національної валюти (як того вимагає Конституція України) та проводити прогнозовану грошово-кредитну політику.

Слід також відстоювати позицію, що накопичені пенсійні активи належать не

абстрактній державі, а є приватною власністю конкретних громадян. Ця норма повинна бути чітко зафіксована в законі.

Враховуючи невдалий досвід створення другого рівня пенсійної системи в деяких країнах, на рівні законодавства має бути гарантована недоторканість пенсійних накопичень громадян. Навіть у разі подальшої корекції параметрів пенсійної системи або зміни влади. Повинна зберігатися спадковість державної політики, а держава має виконувати взяті на себе зобов'язання. Усе це безпосередньо формує інвестиційний клімат і довіру. Владі потрібно відмовлятися від популізму і патерналістської політики.

Нам, як суспільству, ще потрібно навчитися повазі до приватної власності. Пропоную почати з поваги до пенсійних заощаджень як запоруки гідної старості українців (https://lb.ua/blog/vitalii_lomakovych/476735_nakopichuvalniy_pensiy_niy_sistemi.html). – 2021. – 02.02).

Блог на сайті «Цензор.НЕТ»

Про автора: Олександр Чебаненко, директор Програми Право Українського інституту майбутнього, адвокат

Деякі “немодні” думки з приводу реалізації “мовного закону” та мовної політики

В європейській традиції, яка склалася за останні 350 років від часів Вестфальського миру, як мінімум в Південно-Східній Європі і Німеччині, державність розуміється як така що базується не на спільності політичного громадянства чи ідеології (англо-саксонська традиція), а на ґрунті соціокультурної спільності, якою є нація. Мова, культура й релігія вважаються об'єктивними критеріями нації.

Українці існують не тому, що в 1991 році було проголошено незалежну державу Україна і хтось їм нав'язав українську мову та культуру, а тому що існує природне об'єднання людей, які ідентифікують себе українцями, отже, українську мову та культуру вважають своїми.

Хотілося б звернути увагу на той факт, що в Євросоюзі всі мови країн-членів ЄС – робочі і

рівноправні. На відміну від, наприклад, ООН, де використовуються в роботі лише декілька мов. Це лише підтверджує європейський підхід до держави, незважаючи на існування ЄС.

Що стосується нашого так званого мовного закону, то хотілося б сказати наступне.

Статус української мови як єдиної державної мови передбачає обов'язковість її використання на офіційному рівні (в органах державної влади та органах місцевого самоврядування), а також в інших публічних сферах суспільного життя. Дія мовного закону не поширюється на сферу приватного спілкування та здійснення релігійних обрядів.

Що ж стосується кримськотатарської мови та інших мов корінних народів та національних меншин України, то дія цього мовного закону на них не поширюється.

На 2017 рік 92% українських громадян вважали себе етнічними українцями. І ця цифра демонструє, що про розкол за національною ознакою говорити доволі некоректно.

При цьому, мовне питання для абсолютної більшості українців, кажучи відверто, далеко не на першому місці в пріоритетах, а швидше підбурюється політичними спекулянтами.

Крім того, ми не забуваємо, що часи Незалежності та, особливо, війна на Сході, показали, що можна розмовляти російською, кримськотатарською, грузинською і бути українським патріотом, і так само для когось вишиванка може бути виключно камуфляжем.

Тим не менш, те, що, внаслідок знищення таких елементів української ідентичності як українська мова, писемність, література і культура за останні 400 років за часів Російської імперії та Радянського Союзу, не всі 92% етнічних українців, так як і багато громадян України іншого етнічного походження, навчилися державної мови, не означає, що незалежна держава Україна має знищити ці елементи до кінця, мов окупант на своїй землі.

Сьогодні звучать доволі лукаві застереження, що, мовляв, українці розмовляють суржигом і регіональними акцентами, де там їх навчити літературній українській мові. Звичайно, будь-які порівняння мають вади. Тим не менш, можна сказати, що наявність суржика та

регіональних акцентів це таке ж саме явище, як у Великій Британії наявність великої кількості регіональних акцентів чи сленгів окремих соціальних верств, як, наприклад, всім відоме кокні, на якому розмовляла Еліза Дулітл з "Пігмаліона" Бернарда Шоу (кокні – мова нижчих верств населення Лондона).

Цей фактор не заважає певній частині британського населення вільно володіти класичною англійською.

Отже, мова є одним із критичних елементів соціокультурної самоідентифікації. Вочевидь, і нам треба не цуратися різноманіття акцентів, а сприймати їх як частину нашої культури, вивчати їх, в тому числі, лінгвісти повинні складати словники регіональних діалектів.

Згадується приклад Чехії, в якій на сьогодні 95% суспільства вважає себе етнічними чехами, а наприкінці 300-літнього панування імперії Габсбургів, лише 2% населення знали чеську мову, і то лише в глухих селах. Все змінилося, коли зелене світло на держслужбу в короля, тобто потрапити в еліту суспільства, можна було отримати лише за умови володіння чеською мовою. Чи поставлять сьогодні чехи під сумнів необхідність вивчення та використання чеської мови? Звісно, ні. (До речі, знання рідної мови як допуск до державної служби є в нашому чинному законодавстві. І це добре.)

Дослідження соціологів, в тому числі дослідження феномену "Пігмаліона", показали, що на сьогодні еліта суспільств відрізняється в першу чергу не кількістю мастків та банківських рахунків, а соціокультурним розвитком.

Критичність соціокультурних чинників полягає в тому, що вони плекаються з дитинства і їх майже неможливо надбати чи купити за гроші в дорослому віці.

Що ж до запровадження української мови, то в цьому питанні більш пріоритетною уявляється не негативна (шляхом заборон та штрафів), а позитивна стимуляція.

Держава Україна повинна згадати розробки національної розбудови часів Центральної Ради, деякі з яких були найкраще реалізовані за гетьмана Скоропадського, і потужно фінансувати в першу чергу освітній розвиток, культурний поступ, технологічний прогрес,

книговидавництво, в тому числі фінансувати переклад творів українських авторів на мови світу, загалом піднімати престижність творчих професій.

Держава Україна має фінансувати творчі фестивалі, вистави, виставки творів українського мистецтва за кордоном, будувати сучасні театри, бібліотеки і музеї вдома, започаткувати якісні загальнонаціональні газети й журнали, вкладатися в українську науку, скуповувати твори українських митців по світу для відкриття сучасних музеїв українського мистецтва. Немає більшої ганьби для українця, ніж знати, що наш прославлений живописець Іван Марчук досі не має власного музею, в якому були б виставлені всі роботи генія.

Нагадаю, що 55% національного багатства України становить людський капітал (Україна й сьогодні входить в п'ятірку лідерів на планеті за індексом людського капіталу). То держава повинна вкладатися в розвиток своїх людей.

Коли українські діти будуть читати книжки рідною мовою, їх будуть возити в театри, музеї, на концерти сучасної дитячої української пісні, тоді нам не доведеться сперечатися про пункти мовного закону, адже ні в кого не виникне питання, чи може розколоти українців їхня рідна мова і культура. І так, мова – це зброя, володіти якою треба вчитися з дитинства (https://censor.net/ru/blogs/3242307/deyak_nemodn_dumki_z_privodu_realzats_movnogo_zakonu_ta_movno_poltiki). – 2021. – 17.01).

**ГРОМАДСЬКА ДУМКА
ПРО ПРАВОТВОРЕННЯ**

№ 2 (207) 2021

Інформаційно-аналітичний бюлетень
на базі оперативних матеріалів

Додаток до журналу «Україна: події, факти, коментарі»

Редактори:
Я. Маленко

Комп'ютерне верстання:
Н. Крапіва

Підп. до друку 15.02.2021.
Формат 60x90/8. Обл.-вид. арк. 3,84.
Наклад 2000 пр.
Свідоцтво про державну реєстрацію
КВ № 5358 від 03.08.2001 р.

Видавець і виготовлювач
Національна бібліотека України
імені В. І. Вернадського
03039, м. Київ, Голосіївський просп., 3
siaz2014@ukr.net